

QUI ALLIBERA EL CAPTIU?

La formació de la voluntat en democràcia sota la perspectiva de la teoria de la voluntat del dret civil

POLIFEM

“Quodsi tanta potestas est stultorum sententiis atque iussis, ut eorum suffragiis rerum natura vertatur.”

Cicero. De Legibus 1.42-4

“Tan gran és el poder que té la opinió i la voluntat dels necis que és capaç de canviar amb els seus vots la naturalesa de les coses.”

Ciceró. Sobre la llei 1.42-4

RESUM

L'expressió de la voluntat de l'individu, representada a través del vot, és la base de totes les democràcies modernes. Per altra banda, però, també es tracta de l'eix central en qualsevol qüestió relacionada amb el dret civil, aquí representada a través de l'orientació dels actes de l'individu que tinguin efectes de caire jurídic. El treball es pregunta: és compatible la manifestació de la voluntat en les democràcies occidentals modernes amb la teoria de la voluntat generada en l'àmbit del dret civil? Una comprensió inicial de les dues voluntats en els seus respectius espais fonamentada en el criteri del dret, la ciència i filosofia política permet, posteriorment, realitzar una part pràctica que estudia la validesa o no de la formació de la voluntat en les democràcies modernes a partir d'una anàlisi comparativa dels dos conceptes i de l'estudi d'un procés electoral sotmès als requisits que exigeix el dret civil a les voluntats manifestades en el seu àmbit. Normativitzant la política amb teories jurídiques existents podem dir que estem davant de democràcies fallides.

RESUMEN

La expresión de la voluntad del individuo, representada a través del voto, es la base de todas las democracias modernas. Por otro lado, pero, también se trata del eje central en cualquier acto jurídico del ámbito del derecho civil, aquí representada mediante la orientación de los actos del individuo. El trabajo se pregunta: ¿es compatible la manifestación de la voluntad en las democracias occidentales modernas con la teoría de la voluntad generada en el ámbito del derecho civil? Una comprensión inicial de las dos voluntades en sus respectivos espacios fundamentada en el criterio del derecho, la ciencia y filosofía política permite, posteriormente, realizar una parte práctica que estudia la validez o no de las democracias modernas a partir de un análisis comparativo de los dos conceptos i, del estudio de un proceso electoral sometido a los requisitos que exige el derecho civil a las voluntades manifestadas en su ámbito. Normativizando la política con teorías jurídicas existentes podemos decir que estamos ante democracias fallidas

ABSTRACT

The expression of the will of the individual, represented through the vote, is the basis of all modern democracies. On the other hand, however, it is also the core element in any legal action in the field of civil law, in this case, represented by the orientation of the acts of the individual. The project, bearing this in mind, makes the following question: is the manifestation of the will in the modern and western democracies compatible with the theory of will generated in the field of civil law? An initial understanding of both wills in their respective field based on the law, political science and political philosophy allows, afterwards, to make a practical part with the aim of determine the validity or not of the modern democracies through a comparative analysis of both concepts and, later, the study of an electoral process subjected to the requirements demanded by civil law to the wills which are manifested in their field. Once having finished the project, we are able to say that we are facing failed democracies.

ÍNDIX

MOTIVACIONS PERSONALS.....	12
0-INTRODUCCIÓ	14
1-MARC TEÒRIC	17
1.1-La democràcia. Presentació del concepte.....	19
1.1.1-L'obligació que li suposa a l'espècie humana organitzar-se en grups	19
1.1.2-La necessitat d'un model per organitzar agrupacions humanes	19
1.1.3-Aproximació conceptual a la democràcia.....	20
1.1.4-La filosofia política. Concepte i explicació de la seva utilitat per estudiar la democràcia	21
1.2- Primer precedent històric de democràcia: la Democràcia Atenesa	21
1.2.1-La solució a un problema	21
1.2.2-Relació entre la democràcia grega i el funcionament de les polis.	22
1.2.3-Funcionament de la democràcia atenesa.....	23
1.3-La República Romana	24
1.3.1-Funcionament de la República	24
1.3.2- La República Romana: sistema democràtic o oligàrquic?.....	25
1.3.3- Elements democràtics o de participació popular en els assumptes públics que es destaquen:	26
1.3.4- Elements oligàrquics o antidemocràtics:	27
1.3.5-El final de la República Romana i l'inici del naufragi democràtic.....	28
1.4-El renaixement de la democràcia. La democràcia moderna.....	28
1.4.1-La democràcia moderna com a fruit d'una reflexió prèvia.....	28
1.4.2-Aparició de la democràcia moderna en relació al concepte modern d'Estat	30
1.4.3-L'origen de la democràcia als estats moderns d'occident:	30
1.4.4-La situació de la democràcia moderna en un primer moment	32
1.4.5-El sufragi universal.....	32
1.4.6-La democràcia representativa	33
1.4.7-Orígens de la democràcia representativa liberal	34
1.5-Les democràcies modernes a dia d'avui.....	36
1.6-El paper de la voluntat en democràcia moderna vist per diferents generacions de pensadors.....	38
1.6.1-John Locke	38
1.6.2-Jean-Jacques Rousseau	39
1.6.3-John Stuart Mill	41
1.6.4-Pensadors del segle XX	42
1.6.5-Hannah Arendt	42
1.6.6-Isaiah Berlin.....	42
1.6.7-John Rawls.....	43
1.7-Conclusió de la lectura dels autors.....	43
1.8-La voluntat entesa des de l'àmbit del dret civil.....	45

1.8.1-Concepte.....	45
1.8.2-Requisits de la voluntat.....	45
1.8.3-Formes d'expressar la voluntat.....	46
1.8.4-Els vicis de la voluntat.....	46
1.8.5-Discrepància entre la voluntat i la declaració.....	48
2-PART PRÀCTICA.....	51
2.1-Plantejament de la part pràctica.....	53
2.2-Anàlisi comparativa entre la voluntat política de l'àmbit democràtic i jurídica de l'àmbit del dret....	54
2.2.1-La solidesa teòrica.....	54
2.2.2-Diferència entre el significat dels dos conceptes.....	55
2.2.3-Particularitats dels àmbits en què actuen.....	55
2.2.4-Conclusió de l'anàlisi comparativa.....	56
2.2.5- Taula comparativa entre les dues voluntats.....	57
2.3-Anàlisi d'un procés electoral. Submissió de les eleccions a la presidència dels estats units del 2016 a la teoria de la voluntat del dret civil.....	58
2.4-Anàlisi de fets polèmics en les eleccions a la presidència dels estats units del 2016.....	59
2.4.1-El Pizzagate.....	59
2.4.2-Hilary Clinton vol abolir la segona esmena.....	59
2.4.3-Una paga de 3500 dòlars per manifestar-se contra Trump.....	60
2.4.4-El Comitè Amish.....	61
2.4.5-Hilary Clinton, adoradora de Satanàs.....	61
2.4.6-L'aparició dels robots de programari en l'escena política.....	61
2.4.7-La influència de Rússia en les eleccions de l'any 2016 als Estats Units d'Amèrica.....	63
2.5-Anàlisi de la formació de la voluntat política sota la perspectiva de la teoria dels vicis de la voluntat del dret civil en el cas de les eleccions a la presidència dels Estats Units d'Amèrica de l'any 2016.....	64
2.5.1-La violència.....	65
2.5.2-La intimidació.....	65
2.5.3-L'error.....	66
2.5.4- El dol.....	66
3-CONCLUSIONS.....	70
4-APÈNDIX.....	74
5-BIBLIOGRAFIA.....	76

MOTIVACIONS PERSONALS

El que m'ha portat a fer aquest treball és la desconfiança generalitzada per part de la població envers les democràcies actuals. El fet que gran part de la ciutadania es mostra escèptica amb la forma concreta que ha adoptat la democràcia no és cap secret. Tampoc ho és, però, que aquest malestar sempre s'expressa a través d'arguments poc sòlids o constatacions errònies sobre el model democràtic actual.

Independentment de la validesa o no d'aquests arguments, crec que quan es vol parlar d'una cosa així és necessari adoptar un punt de vista més acadèmic i fins i tot rigorós, on es puguin presentar arguments contrastats i de manera clara.

Així doncs, es pot dir que la motivació principal que em porta a fer aquest treball és la intenció de canalitzar un sentiment estès arreu del món (la desconfiança envers les democràcies actuals) i intentar demostrar la seva validesa o no a través d'una metodologia acadèmica el màxim propera al mètode científic, per així poder trobar una resposta legítima a una pregunta com aquesta, que ho mereix.

0-INTRODUCCIÓ

És compatible la manifestació de la voluntat en les democràcies occidentals modernes amb la teoria de la voluntat generada en l'àmbit del dret civil? Aquesta és la pregunta principal del treball a la que es vol donar resposta.

Aquesta pregunta es complementa amb la següent hipòtesi: si sotmetem com es produeix la formació de la voluntat de l'individu en una democràcia occidental moderna (l'acció de decidir què votarà cadascú) a la teoria de la voluntat del dret civil, aquella no passarà el filtre i, per tant, estarem davant de democràcies fallides o defectuoses, ja que l'eix principal d'aquestes, que és la manifestació de la voluntat popular, majoritàriament té vicis que invaliden el seu procés de formació.

A més d'aquesta pregunta i hipòtesi centrals, també ens hem marcat una sèrie d'objectius per tal de seguir un camí clar durant la realització del treball:

1-Aconseguir un criteri propi, sòlid i acadèmic per poder jutjar a la democràcia de manera rigorosa, d'acord amb vàries reflexions teòriques i filosòfiques i, per tant, allunyat de les reflexions quotidianes.

2-De manera prèvia a qualsevol judici de valor sobre la democràcia, fer una anàlisi comparativa entre la voluntat política de l'àmbit de la democràcia i la jurídica de l'àmbit del dret. Comprendre en què s'assemblen l'una i l'altra, però, sobretot, entendre en què es diferencien. Es diu que es farà abans d'entrar en l'anàlisi de la democràcia perquè, molt en relació al primer objectiu, si el que es vol és un discurs acadèmic i rigorós, és lògic obtenir una perspectiva prèvia a l'ús de la voluntat com a eina per posar a prova a la democràcia.

3-Escollir el cas pràctic d'un procés electoral per poder posar a prova el que la hipòtesi proposa i, posteriorment, procedir a l'anàlisi d'aquest a partir de les bases teòriques que hagin aparegut al marc teòric i el que s'hagi extret de l'anàlisi comparada entre les dues voluntats, sempre seguint el mètode de recerca emprat, del que tot seguit es parlarà.

És per això, que, en termes generals, es pot dir que l'objectiu del treball és poder posar a prova la democràcia moderna dels països d'occident.

Per poder aconseguir tot això, és necessari definir una metodologia, que, en aquest cas, de la mateixa manera que el treball, ha d'encaixar en l'àmbit de les ciències socials.

En primer lloc, s'ha utilitzat un mètode de recerca qualitatiu, ja que l'elaboració del marc teòric s'ha basat en la descripció i comprensió de les diferents fonts analitzades, la identificació de la realitat i els aspectes subjectius de l'experiència.

En segon lloc, durant la comparació entre les dues voluntats, tal i com s'ha dit al segon objectiu, s'ha utilitzat el mètode de l'anàlisi comparada.

Darrerament, a l'hora de posar a prova la manifestació de la voluntat en el cas pràctic d'un procés electoral s'ha recorregut a l'anàlisi de fonts periodístiques diverses per poder interpretar elements característics de la campanya electoral escollida i sotmetre-la als requisits del dret civil, que hauran estat analitzats prèviament.

1-MARC TEÒRIC

- **1.1-La democràcia. Presentació del concepte**
- **1.2- Primer precedent històric de democràcia: la Democràcia Atenesa**
- **1.3-La República Romana**
- **1.4-El renaixement de la democràcia. La democràcia moderna**
- **1.5-Les democràcies modernes a dia d'avui**
- **1.6-El paper de la voluntat en democràcia moderna vist per diferents generacions de pensadors**
- **1.7-Conclusió de la lectura dels autors**
- **1.8-La voluntat entesa des de l'àmbit del dret civil**

1.1-La democràcia. Presentació del concepte

1.1.1-L'obligació que li suposa a l'espècie humana organitzar-se en grups

Des del primer dia en què la humanitat va aparèixer a la terra, necessitats estrictament biològiques, socials o el simple fet de formar part d'una mateixa espècie van fer que l'agrupació en grups més o menys nombrosos i estables fos una condició indispensable per garantir la nostra supervivència. Si a tot això s'hi suma la capacitat humana d'interpretar símbols o la de comunicar-se a través del llenguatge (tot i que aquesta apareix fa cent mil anys) encara esdevé més necessari el que s'ha dit anteriorment i a més, es pot diferenciar la condició d'un grup de persones, d'un altre d'animals, per exemple, on aquí les prioritats seran únicament instintives.

Un cas tan senzill com el requisit d'unir a un home i una dona per obtenir una descendència - cosa que, tot i només requerir a dues persones ja s'escapa de la individualitat- o un altre més complex com ho pot ser l'administració de recursos són exemples de l'obligació que li suposa a l'espècie humana forjar, d'una manera o altra, grups amb l'objectiu de garantir la nostra subsistència.

1.1.2-La necessitat d'un model per organitzar agrupacions humanes

Totes aquestes agrupacions anteriorment esmentades tenen un tret en comú: la necessitat d'un sistema o model d'organització que deixi clar com es prendran les decisions en nom de tot el grup, que limiti allò que es pot fer i que ho distingeix-hi d'allò prohibit, que vetlli per la seguretat de tothom, que castigui a qui ho mereix, però que també reconegui a qui s'ho ha guanyat i que, en definitiva, pugui posar en marxa de manera correcta a la comunitat en el seu conjunt i d'acord amb les seves necessitats.

Malgrat tot, de maneres d'organitzar els col·lectius n'existeixen gairebé tantes com de col·lectius en si. Cadascuna, en base al marc en què es desenvolupa, als seus objectius, al volum de gent que el forma, a les seves necessitats i a molts altres factors, requereix funcionar d'una manera diferent. Per tot això, abans que res cal diferenciar aquelles agrupacions d'interès per al treball (les democràtiques) d'aquelles que no ho són. Cal, per exemple, diferenciar entre l'organització d'una família i la d'un estat modern. En el primer cas no seran necessàries un seguit de normes redactades i consensuades, sinó que amb una certa estabilitat i ordre sovint improvisat ja n'hi haurà prou. Contràriament, això sí que serà fonamental en l'exemple anterior de l'estat modern.

Un grup gran comporta normes oficialitzades, la creació d'institucions i la formalització de qualsevol decisió presa. D'entre tots els que requereixen aquesta dinàmica, ens centrarem en els estats democràtics moderns d'occident.

Cal dir per concloure aquest apartat, que, a partir d'ara, quan ens referim a la democràcia, l'etiquetarem com a "sistema polític" i deixarem de parlar de "model d'organització social", cosa que

sí que servia prèviament per parlar en genèric de sistemes per arribar a assolir un cert ordre entre un grup de persones.

1.1.3-Aproximació conceptual a la democràcia

La democràcia és, a dia d'avui, el sistema polític dels països moderns d'occident.

Al llarg del treball sovint parlarem de “democràcies modernes” per distingir el significat i el funcionament d'aquest sistema polític en l'actualitat dels molts altres que ha tingut al llarg de la història. Sense anar més lluny, a Espanya tenim un exemple històric de “democràcia” que de ben segur que es diferencia molt de la manera en què la majoria de persones l'entenen a dia d'avui i és que, fa menys de cent anys, al nostre país es va instaurar i sostenir una dictadura a partir del terme “democràcia orgànica”.

Això no només ha passat aquí. Per altra banda, un dels règims totalitaris que ha portat unes conseqüències més negatives per a tot el món com ho és l'Alemanya de Hitler va arribar al poder mitjançant un procés electoral democràtic.

Al costat de la definició que es farà tot seguit de democràcia, aquests exemples semblen dignes d'una novel·la de ficció o d'haver tingut lloc fa molts anys, ja que semblaria impensable apropar una cosa i l'altra. Malgrat tot, això no és així. Tant l'Espanya de Franco com l'Alemanya de Hitler són esdeveniments històrics del segle passat. Les democràcies populars també en serien un exemple.

Altrament, esdeveniments com aquests introdueixen reflexions i qüestions paral·leles com per exemple la discussió sobre si es podria arribar a considerar que el règim de Hitler tenia un origen democràtic pel simple fet que va guanyar unes eleccions, tenint en compte el que proposava.

Un constant canvi de significat de la paraula “democràcia”, directament la falta d'una definició exacta i consensuada d'aquesta, la possibilitat d'atribuir-la a alguns dels pitjors fracassos que hem tingut com a espècie humana, però també poder entendre-la com una de les nostres millors aportacions i, en definitiva, tota aquesta sèrie d'alts i baixos característics d'un únic concepte fa que puguem definir-la com a volàtil i etèria. El fet d'haver viscut vides senceres ja des de fa generacions en estats on es dona per pressuposat el significat de “democràcia” no ajuda, tampoc.

És evident, doncs, que en el marc d'un treball que tractarà un fenomen que té lloc en qualsevol estat democràtic, un dels objectius ha de ser clarificar el significat i la utilitat d'aquest concepte. Per fer-ho, primerament es buscarà el precedent més antic que existeixi de democràcia en la nostra història. Això ho trobem fa més de dos mil anys, a l'antiga Grècia.

Abans de res, però, cal dir que el camp d'estudi que utilitzarem al llarg del treball per analitzar les diferents etapes de la democràcia és la filosofia política.

Passem, doncs, a explicar les preocupacions d'aquest espai.

1.1.4-La filosofia política. Concepte i explicació de la seva utilitat per estudiar la democràcia

La filosofia política, com diu el diccionari, és “l’espai dins de la filosofia que s’encarrega d’estudiar conceptes relacionats amb la política”. Més enllà d’això també tracta una ètica o perspectiva que la política hauria de tenir. Es pregunta per la qüestió i l’exercici del poder, té en compte els drets de les persones des del moment històric en què aquests entren en escena, valora i diferencia les lleis vàlides de les que no ho són i fins i tot limita les llibertats.

Al tractar-se d’un camp on molts autors han treballat des de fa molts anys, en diferents moments, amb diferents punts de vista i diferents objectius, pot ser una eina útil. Tot i així, la veritable utilitat que la filosofia política té en relació al treball i el que la converteix en una eina per estudiar més de prop la democràcia és el fet de permetre observar un contrast entre el que hi ha hagut en moments anteriors al nostre i el que s’ha acabat portant a la pràctica, traduït en democràcies modernes. Ens permet veure, per exemple, què va ser la democràcia grega, com veurem a continuació. Però més endavant també es veurà que aquest àmbit ens proporciona aportacions sobre teòrics que reflexionaven sobre el que havia de ser la democràcia.

Què hi ha entre aquell dibuix que es feia de la democràcia com a via ideal per sortir d’un moment caracteritzat per monarquies absolutistes i el que ha acabat sent? Què ha passat en el moment de portar la teoria a la pràctica, que fa que una cosa tan atractiva com la promesa de la participació del poble en política acabi desembocant en el recel que hi ha en gran part de la població cap a la política? Preguntes com aquestes són les que gràcies a la filosofia política podrem respondre d’una manera més acurada.

Dit això, podem entrar de ple en l’anàlisi conceptual de la democràcia des d’un punt de vista històric, començant amb el primer precedent històric de democràcia que tenim.

1.2- Primer precedent històric de democràcia: la Democràcia Atenesa

1.2.1-La solució a un problema

La democràcia atenesa va aparèixer com un sistema polític que resolva un problema que es plantejava per primera vegada prop del segle VI aC a l’antiga ciutat grega d’Atenes: la centralització del poder en una única persona. La solució a aquesta problemàtica va ser trobar la manera de deixar participar al poble de manera activa en tots els aspectes de la vida política de la *polis* i, d’aquesta manera, repartir equitativament la capacitat de presa de decisió entre tothom, cosa que pren sentit en veure que l’etimologia d’aquesta paraula ens porta a *demokratía*, que prové dels mots *dêmos* (poble) i *krateîn* (governar). És a dir, un govern del poble, entenent-ho literalment.

Tot i que la comprensió i traducció literal de democràcia no representen encara amb exactitud aquest sistema polític, per començar a entendre aquest concepte poden ser útils. Així doncs, es pot dir que en el marc d'una comprensió total del que representa la democràcia, prenent l'etimologia com a recurs i punt de partida es deduiran, primerament, dues coses: per una banda, que això confirma el que ja s'ha dit: que la democràcia relaciona estretament a la ciutadania amb la política, però per altra banda, que tot això pren sentit per primera vegada a l'antiga Grècia i, més concretament, a la ciutat d'Atenes, el segle VI aC.

1.2.2-Relació entre la democràcia grega i el funcionament de les polis.

Per poder comprendre el funcionament de la democràcia grega o atenesa (ens hi referirem de les dues maneres) s'ha de saber prèviament com funcionaven les ciutats a l'antiga Grècia, ja que una cosa i l'altra estaven estretament lligades. Abans de res, però, cal dir que la paraula ciutat no és una traducció del tot correcte del que en grec antic s'anomenava *polis*.

A dia d'avui, entenem per ciutat una població gran on viuen persones i on hi podem trobar cases, carrers i places. Per als grecs, però, una *polis* era més que una extensió territorial on s'hi podia viure. Per entendre-ho es pot recórrer al que Richard Sennett vol transmetre a la seva obra *Flesh and Stone: the body and the city in western civilisation* a través d'una anàlisi urbanística de l'Atenes Grega en relació al cos humà. Ell creu que una ciutat actual s'acabaria allà on comencen les muralles de la *polis*. Per als grecs, però, més enllà de les muralles continuava, ja que aquesta era una àrea d'influència. Això, per tant, inclou també els cementiris, vinyes, ports o altres elements que, tot i estar situats extramurs, també eren considerats propis. Es podria dir que nosaltres vivim a les ciutats mentre que els atenesos habitaven a Atenes. Nosaltres ens limitem a compartir espai i temps amb el lloc on vivim, els grecs a més d'això es relacionaven amb la *polis*, la dissenyaven i construïen de manera premeditada i en cap cas improvisada, es reunien i es relacionaven a l'àgora, escoltaven opinions, discutien, es feien persones i generaven un sentiment de pertinença a un col·lectiu.

De fet, són probablement aquest sentiment de pertinença a un grup i les preocupacions en relació als afers públics els responsables que van fer que la democràcia grega s'acabés orientant cap a la direcció en què ho va fer. La defensa i el respecte cap a la *polis* tenien una importància cabdal en el marc del seu correcte funcionament.

El propi Aristòtil constatava que el ciutadà havia de viure a mercè de la *polis* perquè era més important i prèvia al propi habitant, ja que és precisament la que li donava la condició de sociable i li permetia relacionar-se amb altres persones. En aquest sentit, Aristòtil deia que les *polis* feien home a l'home. És clar que abans de formar ciutats era biològicament considerat un home, però és això precisament el que es volia diferenciar. Abans de formar part d'una *polis* era només matèria. Un cop dins passava a ser economia, ciència, filosofia, retòrica...

Així doncs, es pot concloure que el valor que es dona al col·lectiu i a la relació d'aquest amb la *polis* fa que, finalment, a Atenes, les decisions es prenguin entre tothom i no només en base als interessos d'una única persona.

Tot i això, cal matisar la paraula "tothom". En democràcia atenesa, quan es parli de "tothom" es farà referència només a una part de la població, que serà la que formen els homes, lliures, majors de divuit anys i fills d'atenesos. Són aquesta sèrie de consignes les que fan que al final, dels quatre-cents mil habitants d'Atenes només acabin participant directament en la presa de decisions quaranta mil. La resta són estrangers, dones o nens i en seran privats.

1.2.3-Funcionament de la democràcia atenesa

La democràcia atenesa, com César Tejedor diu a *La filosofia grega. Panoràmica general*, es fonamentava i es sostenia a partir de quatre òrgans polítics: l'Assemblea, la Bulé, els tribunals de justícia i les magistratures. A partir d'això es dirigia la ciutat en tots els seus aspectes i tenint en compte les prioritats dels grecs.

A l'Assemblea hi podien assistir tots els ciutadans. Allà s'hi aprovaven lleis, es decidia entre la guerra i la pau i es nomenaven els magistrats. Aquí es tenia l'última paraula sobre totes les propostes que es fessin, que, per posar un exemple, per molt que interessessin a un gruix concret de la població, en cas que la majoria n'estigués en contra, no es feien realitat.

Aquestes propostes les realitzaven majoritàriament des de la Bulé, que, a més, havia de comprovar i assegurar-se del correcte funcionament de l'administració. Estava formada per cinc-centes persones, que eren habitants majors de trenta anys que s'havien escollit a sorteig. Aquesta era la manera en què es decidien tots els càrrecs polítics en la democràcia grega i només no es respectava el resultat d'aquest sorteig en cas que l'escollit hagués actuat en contra la polis, tingués multes o hagués comès delictes o altres infraccions.

Pel que fa als tribunals de justícia, el formaven sis mil ciutadans que eren els encarregats d'aplicar la llei, prèviament proposada per la Bulé i aprovada per l'Assemblea.

En darrer lloc, els magistrats eren els encarregats de dirigir àmbits més específics de la ciutat. Els més importants eren els estrategues, que eren deu persones encarregades de dirigir la flota, l'exèrcit i l'economia.

Aquesta organització permet veure que el poder a l'Antiga Grècia acaba sent verdaderament del poble i que la forma de cedir el poder als ciutadans és clara i pràctica. Tot i això, també permet veure que, en relació a la democràcia moderna i occidental, mantenim poques coses més que no siguin estructurals, com per exemple la intervenció del poble en decisions polítiques, que, de fet, actualment té lloc en un grau molt menor.

Amb això no s'està dient que una sigui millor o pitjor que l'altra, cal recordar que les dues es desenvolupen en dos moments clarament diferenciats. La democràcia a Grècia s'anava descobrint a

mesura que s'anava duent a la pràctica, ja que no tenia cap camí o precedent on emmirallar-se. Era una democràcia directa. Les democràcies modernes són representatives, el ciutadà trasllada per mitjà del vot la sobirania de la qual n'és titular als seus representants que, un cop elegits, l'exerceixen amb total llibertat i independència respecte els que els hi atorguen. Tot i això, d'aquest aspecte en parlarem en profunditat més endavant.

Analitzar anacrònicament la democràcia grega és un gran error. Es desenvolupa en un altre moment, amb altres objectius i altres maneres de pensar. La fenomenologia grega, predominant en els primers passos de la filosofia, fa que la democràcia es centri en la discussió i els diàlegs i, en conseqüència, s'allunyi de les llibertats i els drets de l'individu, plantejats i tinguts en compte a partir de la modernitat, on tot sorgeix i té sentit a partir del reconeixement del jo, com posteriorment es podrà veure en l'obra de diversos autors.

El problema no el trobem en la manera de funcionar d'una democràcia o una altra; cadascuna ho fa d'una manera determinada en base a molts factors. El problema podria ser complir o no amb allò que es promet. En relació a això, l'antiga Grècia compleix i, d'una manera més o menys qüestionable, fa aparèixer per primer cop en la història aquest sistema polític tal com l'havia plantejat.

No obstant això, aquest gran projecte que va acompanyar a les principals ciutats gregues durant els seus anys més gloriosos va acabar caient. Esdeveniments com l'augment progressiu de l'enemistat entre Atenes i Esparta, la mort de Pèricles¹ i, finalment, l'enderrocament de qualsevol institució democràtica per part dels macedonis en el seu procés d'expansió, van posar fi l'any 322 aC a, probablement, la democràcia més gran i esplendorosa de les repúbliques antigues.

A tot això, gairebé en paral·lel a l'etapa democràtica grega i com a resposta també a un model d'estat autocràtic, a Roma, el fenomen de la República Romana començava a prendre forma.

1.3-La República Romana

La República Romana és la forma d'estat de la Roma clàssica que dura 5 segles: del 509 aC, quan es va posar fi a la monarquia, fins el 27 aC, quan el col·lapse de la República va desembocar en l'Imperi Romà² (27 aC. – 476 dC).

1.3.1-Funcionament de la República

Les principals institucions polítiques de la República Romana van ser el Senat, la Magistratura i els *Comitia*. Un paper molt destacat va tenir també la figura del Tribú de la plebs.

---

¹ Pèricles va ser un home d'estat grec reconegut per haver viscut a Atenes durant l'època de màxim esplendor de la *polis*.

² L'Imperi Romà va ser el successor de la República Romana. Va controlar una gran part de l'Europa occidental durant part del segle I dC i, a diferència de la República es tractava d'una monarquia.

Abans que res, cal dir que el funcionament d'aquestes i de la República Romana en el seu conjunt s'ha extret de l'article *La República Romana*, de *mihistoriauniversal.com* i d'un article titulat *La República Romana*, de l'Universitat de Múrcia.

La Magistratura va ser un càrrec original de la república; va sorgir com a substitució del monarca anterior i estava format per dos magistrats temporals anomenats còsols, que actuaven conjuntament i es podien vetar entre ells. Les seves obligacions estaven estretament lligades amb l'administració i direcció política de l'Estat.

El Senat, un dels pilars de la república, era l'òrgan polític que, entre altres funcions, controlava i podia exigir responsabilitat a la Magistratura i donava validesa als acords dels *Comitia*, que eren assemblees populars amb funcions per admetre o rebutjar les lleis presentades i per elegir còsols i senadors, entre d'altres. Els membres que en formaven part comptaven amb un càrrec vitalici, cosa que el constitueix com un òrgan oligàrquic i, per tant, de dubtosa condició democràtica.

Per últim, la institució del Tribú de la plebs va néixer com a institució dels plebeus (la classe censatària més pobre) davant l'aristocràcia; en un principi estava format per dues persones, sembla que elegides en els *Comitia*, amb durada temporal i exercici conjunt del càrrec, que tenien la capacitat de presentar o vetar lleis i, en general, havien de vetllar pels interessos públics del poble. Tot i néixer com un òrgan revolucionari va acabar integrant-se en l'engranatge de la república, ocupat per plebeus rics i servint de trampolí per accedir a càrrecs més elevats.

1.3.2- La República Romana: sistema democràtic o oligàrquic?

Vistes breument les principals institucions polítiques de la república, la primera cosa que cal dir és que hi ha un debat entre historiadors sobre la naturalesa democràtica de la República Romana. Quin va ser el paper polític del poble a la República? Es va tractar d'una democràcia o d'un sistema oligàrquic? És equiparable a la democràcia atenesa dels s. V i IV a. C.?

La resposta més acceptada actualment és que el sistema polític de la república romana va tenir un format clarament aristocràtic on el comandament de l'Estat estava reservat a aquesta classe social. De fet, l'expulsió dels reis en un principi no va ser res més que un moviment aristocràtic que va substituir la monarquia per un sistema de govern en mans de les famílies nobles o *patricis*³ des del Senat. Tota l'època republicana va estar caracteritzada per conflictes, reformes i contrareformes entre patricis i plebeus. De fet, es pot dir que la diferència principal amb l'Atenes democràtica és que a Grècia es va fomentar la participació popular mentre que a la República Romana aquesta participació sempre va intentar ser restringida el màxim possible per les classes dirigents.

---

³ Les famílies que pertanyien a la classe més alta i dirigent de Roma

Dit això, no es discuteix que va existir certa participació de les classes populars en els assumptes públics o, dit d'una altra manera, que la República Romana va gaudir d'alguns elements propis d'un sistema democràtic.

Cal encara matisar (perquè s'està utilitzant la paraula democràcia) que aquest terme sempre va ser estrany per a la mentalitat romana, i és que els romans mai varen tenir la necessitat de transcriure al llatí la paraula grega *δημοκρατία* ni inventar una expressió pròpia amb valor universal per a aquest concepte. A Grècia, autors com Aristòtil varen analitzar sistemes polítics d'una forma abstracta mentre que a Roma no va existir un interès sobre el concepte o sobre com havia de ser definit el seu model de govern, sinó que només es fixaven en com s'organitzava la cosa pública, la *res pública* i, en tot cas, reivindicaven aquest sistema davant qualsevol altre possible.

Dit d'altra manera, el concepte de “democràcia grega” es troba inevitablement vinculat a una reflexió i justificació paral·lela, a una manera d'entendre i veure el món; mentre que la República Romana es tracta únicament d'una aplicació pràctica d'un model d'estat, sense gaire més preguntes a poder ser.

Els pensadors grecs teoritzaven sobre el model d'un estat ideal, per altra banda però, els romans, Ciceró com a exemple més destacat, van voler sistematitzar teòricament l'Estat Romà.

1.3.3- Elements democràtics o de participació popular en els assumptes públics que es destaquen:

1. El poble romà votava en els *Comitia* els projectes de llei que es presentaven al tribú de la plebs perquè fossin aprovats, incloent-hi les declaracions de guerra i els tractats de pau.
2. Tots els magistrats anuals eren elegits pel poble en els *Comitia*.
3. El poble actuava com a jutge (fins que es van crear els tribunals permanents a la segona meitat del segle II aC).
4. La importància que va tenir el sufragi, que va quedar reafirmada per la introducció del vot secret en la segona meitat del segle II aC.
5. L'existència i dinàmica de les *Contiones*, lloc per al debat polític i per a la deliberació abans del vot en *Comitia*, procediment que es duia a terme en un lloc públic i davant del poble.

1.3.4- Elements oligàrquics o antidemocràtics:

1. La participació en els comicis del poble, que era relativament escassa perquè quedava restringida als habitants de Roma i en quedaven exclosos els que no vivien a la ciutat.
2. La votació en els *comicis*, que s'estructurava en funció de la pertinença a diferents classes censatàries, de manera que el poder quedava en mans dels més rics i poderosos i la majoria de la població quedava en un paper secundari.
3. La capacitat de fer lleis a Roma, que no pertanyia a la ciutadania, sinó que en aquest cas la majoria de ciutadans només podia votar sobre allò que se'ls plantejava.
4. El fet de no existir un pagament per a la participació en òrgans de govern que fomentés la participació en els assumptes públics ni tampoc, per suposat, plantejar la possibilitat de decidir els càrrecs públics mitjançant sorteig, com sí que passava a Atenes.
5. Una altra diferència respecte la democràcia atenesa: si a Atenes el centre neuràlgic dels assumptes públics era l'Àgora, a Roma aquest lloc és el Fòrum, on la forma més important de comunicació entre els líders i les masses populars eren els *Contiones*. En els *Contiones*, però, el poble no era protagonista actiu sinó que era tan sols audiència, perquè només els magistrats, tribuns de la plebs i els que fossin autoritzats per ells podien accedir a l'ús de la paraula davant el poble, la qual cosa es va traduir en un monopoli del discurs per part de la mateixa classe social que ja controlava les magistratures i el Senat. Per tant, el debat polític efectivament era "davant el poble" però aquest no podia tenir altra forma de participació real que no fossin les mostres d'aprovació o rebuig amb crits o aplaudiments. De fet, en aquesta "participació passiva" hi ha qui hi ha vist una important forma de manipulació de les masses populars. Per tant, la llibertat en l'ús de la paraula és una altra diferència important respecte la democràcia atenenca.
6. Per últim, per fer una valoració de la naturalesa democràtica de la República romana és imprescindible tenir en compte el poder central que tenia el Senat. Aquest va ser un organisme on accedien les classes més altes de Roma de manera vitalícia. El Senat era l'únic òrgan permanent en l'estructura política romana i per tant l'únic que podia marcar la política a llarg termini. Era, en col·laboració amb la Magistratura, el govern real de Roma. En la pràctica, controlava la política exterior i la legislació, ja que, tot i haver vist anteriorment que la potestat legal per proposar i executar propostes pertanyia també a altres organismes, les lleis que van poder prosperar sense comptar amb l'acord del Senat varen ser l'excepció. Costa saber el sentit real d'aquesta institució, ja que al Senat se li reconeixia una autoritat moral que suposava decidir per sobre d'aquells emparats per la llei. Es pot dir que no comptar amb el seu vist i plau era buscar-se problemes. El Senat no tenia sempre la *potestas* (poder recolzat per la

lleis), però tenien l'*auctoritas* (un poder no vinculant però socialment reconegut). En aquest sentit, l'acceptació del senat significava el *Nihil obstat*.⁴

1.3.5-El final de la República Romana i l'inici del naufragi democràtic

Després del final de la República Romana, vindrà un procés de gairebé dos mil anys on els sistemes democràtics entesos tal i com s'han vist a Grècia i fins i tot a Roma pateixen una deriva important a la tradició occidental. Tret d'algun intent d'aplicar aquest sistema polític a petita escala o alguna decisió institucional presa a partir d'un model menys arbitrari que de costum -ja que en aquesta etapa l'arbitrarietat tindrà un protagonisme total, pel que fa a les decisions polítiques- des d'aquest moment en endavant predominarà l'absència total de democràcia, que no ressorgirà fins al cap d'uns segles, durant un dels processos revolucionaris més grans de la història pel que fa al pensament humà: la il·lustració. No serà fins aleshores, que, en vista dels successos anteriors i del que estava passant al món en aquell moment, es voldrà reprendre el projecte democràtic (aquesta vegada en forma de democràcia representativa i no pas directa) per intentar demostrar que és aquest sistema el que representa verdaderament l'ideal polític i humà.

1.4-El renaixement de la democràcia. La democràcia moderna

1.4.1-La democràcia moderna com a fruit d'una reflexió prèvia

La democràcia moderna apareix i esdevé de la manera en què ho fa gràcies a una reflexió prèvia que la constitueix en relació a les problemàtiques filosòfiques del moment i que teoritza sobre la manera en què ha de ser portada a la pràctica. Això suposa una diferència important respecte a altres sistemes polítics que hi ha hagut històricament, on la reflexió ha estat o bé paral·lela al mateix (com anteriorment es deia sobre l'antiga Grècia) o pràcticament inexistent.

No és fàcil establir un marc breu i complet del pensament en què es desenvolupa la democràcia moderna, ja que es considera que el procés de formació i popularització d'aquest pensament dura diversos segles, sobretot el XVII i el XVIII. No obstant, sí que se'n pot definir els principals trets en relació al nostre sistema polític.

La manera de pensar dels moderns és una combinació de molts factors. Si s'hagués de resumir amb una frase, aquesta correspondria probablement al que Descartes volia transmetre al principi de les

---

⁴ El *Nihil Obstat*, usat al treball de manera anacrònica i gairebé metafòrica, és una locució llatina amb què l'església catòlica confirmava l'absència d'obstacles a nivell moral en les diferents obres i creacions artístiques, aleshores subjectes a la possible censura per part d'aquesta institució.

seves obres: la voluntat de trencar conscientment amb l'autoritat de la tradició. És aquest ànim de desafiar, qüestionar i canviar tot el que s'havia fet fins al moment, per arrelat que fos o reconegut que estigués, el que s'ha de prendre com a punt de partida en tot moment per comprendre el per què de qualsevol qüestió filosòfica, social, econòmica o política del moment.

La caracterització d'aquest esperit modern es pot trobar representat a través de fenòmens com la il·lustració, el liberalisme, l'estat de dret, i fins i tot el canvi de sistema econòmic juntament amb la fi de l'antic règim, que acaben de condicionar i modelar aquest corrent de pensament.

Vegem breument què tracten aquesta sèrie de processos -tots consubstancials a la modernitat- que han estat prèviament esmentats.

La il·lustració, com Gonçal Mayos (professor de la Universitat de Barcelona) diu a l'article *La Ilustración*, va ser una revolució ideològica que va permetre començar a qüestionar-se qualsevol idea per reconeguda que fos i, per tant, es va atrevir a qüestionar el poder polític. Els seus pensadors van posar per primera vegada sobre la taula aspectes com la separació de poders (en el cas de Montesquieu), la llibertat de pensament, la tolerància i la justícia (en el cas de Voltaire), el deure que li suposava a la política establir una igualtat social (en el cas de Diderot) entre altres reflexions totalment trencadores i innovadores. Representa el pas d'una manera de pensar centrada en les creences religioses per presentar-ne una de nova centrada en la raó i, per tant, en la igualtat entre totes les persones, ja que totes estan dotades de raó i consciència. La il·lustració representa la culminació de l'esperit modern.

El liberalisme, en forma de moviment econòmic, polític i fins i tot filosòfic definia la llibertat de l'individu com a única manera de progressar com a societat i defensava obertament l'individualisme per sobre de la col·lectivitat.

Com a resultat del pensament liberal apareix l'estat de dret, entès com a ideal institucional, que significa el pas cap a un moment on es comença a donar importància i a garantir els drets i llibertats individuals a partir de l'aplicació de la llei, sempre d'acord amb la dignitat de les persones i fent que la sanció de les conductes il·legals correspongui únicament als seus autors.

Per últim, tot i arribar més tard, la fi de l'antic règim i, en extensió, un canvi de model econòmic van suposar novament un avanç en gairebé tots els aspectes de la vida deixant enrere coses com la propietat senyorial, el paper central de la religió en el dia a dia i classes socials exemptes de determinades obligacions únicament per la seva condició.

Per tot això, es pot concloure que la democràcia moderna es fonamenta sobre un paradigma ideològic nou, trencador i original per si mateix que forçarà al nostre sistema polític a desmarcar-se també de tot el que hi havia en un passat per apuntar endavant, aquesta vegada prenent com a referència la raó, l'individu i els seus drets.

1.4.2-Aparició de la democràcia moderna en relació al concepte modern d'Estat

La democràcia moderna apareix dins dels estats moderns. Una de les característiques més distintives d'aquests és l'existència d'una estructura institucional i administrativa pública (l'Estat) que s'entén com una realitat diferenciada de l'agregat d'individus privats (la societat).

Aquesta distinció no tenia lloc a l'antiguitat. La democràcia grega era un sistema de govern que es donava a la *polis*, ciutat-comunitat i no pas ciutat-estat, perquè si alguna cosa era la *polis* és precisament una ciutat sense estat. La democràcia grega era una democràcia sense estat i una política sense polítics. De fet, el mateix terme "Estat" en el seu sentit modern no apareix fins Maquiavel, i el seu ús encara trigarà a estendre's (no apareix, per exemple, en l'Enciclopèdia Francesa).

Des del segle XIX, el concepte de democràcia s'ha imposat referit a les relacions entre estat i societat. Es defineix com una forma de govern en què el poder polític de l'Estat, la sobirania, pertany per dret a tot el poble, entès com el conjunt universal de ciutadans, sense exclusions per raons de sexe o classe social, i no a un grup específic i limitat de la mateixa. La seva finalitat última és que els ciutadans controlin, intervinguin i defineixin objectius en relació amb aquest poder polític. S'entén que el govern ha de reflectir i expressar la voluntat del poble, interpretant d'aquesta manera les nocions tradicionals de sobirania popular i govern popular.

1.4.3-L'origen de la democràcia als estats moderns d'occident:

L'origen de la democràcia moderna es situa en diferents etapes. Primerament, durant la segona meitat del segle XVII a Anglaterra, des del moment en què comença la seva guerra civil, que, seguida per la República de Cromwell, desemboca en una democràcia parlamentària sotmesa a un procés important de reformes que condicionen el seu poder.

Tot i això, apareix definitivament entre finals del segle XVIII i principis del XIX, amb el procés d'independència dels Estats Units d'Amèrica i la Revolució Francesa, mitjançant processos revolucionaris, amb els que s'invalida i subverteix de manera clara el que hi havia.

El cas d'Anglaterra

Des del segle XI, els regnes comencen a articular-se mitjançant organismes de representació estamental. No obstant això, quan en el Renaixement es comencen a configurar els estats moderns, ho fan al voltant de monarques, el poder polític dels quals cada vegada és major al temps que disminueix el poder de la noblesa. Amb els anys, això porta a l'aparició en molts països d'Europa de monarquies absolutes. Malgrat tot, gairebé sempre van sobreviure els organismes de representació, com en el cas dels parlaments, amb una supervivència purament teòrica. Un bon exemple el trobem a França, quan

Lluís XIII va dissoldre els Estats generals el 1614 i no van tornar a reunir-se fins que Lluís XVI els va convocar el 1789. Una institució que no s'ha reunit durant 175 anys, senzillament, porta 175 anys sense existir.

No obstant això, hi va haver una important excepció. La monarquia anglesa no va poder dominar a la noblesa i sempre es va veure obligada a comptar amb els nobles i els cavallers convocats en Consell. És per això, que durant els anys del naufragi democràtic, especialment durant l'edat mitjana, al Regne Unit hi van haver restes de democràcia en forma de parlamentarisme.

El 1215 van aconseguir que el rei Joan signés la Carta Magna que establia algunes coses molt importants. Obligava els monarques a convocar la noblesa i el clergat i determinava que no podien imposar-se impostos sense el consentiment del consell. Aquest Gran Consell va evolucionar fins a convertir-se en el Parlament.

Els monarques anglesos van intentar sempre ignorar aquesta institució en la mesura del possible, però la noblesa anglesa no semblava disposada a deixar-se guanyar per la mà i el 1258, un grup de nobles encapçalat per Simó de Montford va obligar a Enric III a jurar un document anomenat Oxford Provisions. Aquesta carta atorgava el poder a un consell de quinze membres i obligava a convocar el Parlament tres vegades l'any. A més, la supervisió de la tasca del Consell es deixava en mans de Parlament. Això suposava, per primera vegada, un reconeixement explícit per part del rei dels drets i poders del Parlament.

Com a nova mostra de l'excepcionalitat parlamentària anglesa, el 1264 Montford va convocar al Parlament pel seu compte i risc, amb una novetat: la convocatòria dels burgesos, representants escollits de manera més o menys electe.

Més tard, el 1295, Eduard I va adoptar la fórmula de Montford en l'anomenat "Parlament Model" i la convocatòria de cavallers i burgesos es va conèixer com la convocatòria dels Comuns. És fàcil adonar-se de la importància d'aquest fet. Fins llavors, el gran consell i el parlament establia una forma de govern aristocràtic, però la convocatòria dels comuns suposava una forma primitiva de democràcia.

El següent pas es va donar quan el 1341 noblesa i clergat van ser convocats per separat i van formar una cambra alta (la Casa dels Lords) mentre que cavallers i burgesos van formar una cambra baixa, coneguda amb el nom de Casa dels Comuns.

La importància de Parlament anglès va augmentar, encara que amb alts i baixos, durant els segles següents. Una primera abolicció de qualsevol institució parlamentària per part de Carles I i, anys després, com a resultat d'aquesta tensió entre el rei i els parlamentaris, la Guerra Civil o Primera Revolució anglesa, van portar a la instauració de la república de Cromwell després de la mort del rei.

El que va triomfar, com a resultat de la revolució, va ser una monarquia constitucional amb parlament bicameral, els comuns, càmera de representants elegida per sufragi censatari (tot just 5% de la població adulta masculina) i els lords, una càmera hereditària, amb supremacia legislativa i que al costat de la corona exercia control sobre l'executiu.

Així doncs, es pot entendre la culminació de la democràcia anglesa com el resultat d'una presència latent d'elements democràtics representats a través del model parlamentari anglès, que, tot i veure's condicionat constantment pel parer del rei, que en moltes ocasions va poder anul·lar-li tot tipus de poder, precipitava lentament l'aparició d'un sistema democràtic.

El cas d'Estats Units i França

Per altra banda, més tard tenen lloc dos esdeveniments igualment importants en l'aparició de la democràcia moderna. Primerament, l'any 1776 amb el procés d'independència dels EEUU quan, després d'una crisi important entre les antigues tretze colònies i la metròpoli britànica va néixer un estat nou i, posteriorment, l'any 1789, quan França protagonitza un dels moviments revolucionaris més destacables de la història per esdevenir una república i acabar amb la monarquia absolutista que governava el país.

D'aquests dos successos en deriven dos dels textos més importants pel que fa a l'inici de les democràcies modernes: la declaració d'independència dels Estats Units 1776 (EEUU) i la declaració de drets de l'home i del ciutadà (França). Tant un com l'altre destaquen pel fet de reconèixer els drets individuals i per significar l'oficialització del pas a la democràcia moderna representativa.

1.4.4-La situació de la democràcia moderna en un primer moment

Per tant, la situació inicial de la democràcia en la l'època moderna és la següent: la formació d'una nova manera de pensar sorgida durant els segles XVII i XVIII fonamentada per la raó i que sustentaria tot el sistema, un tret de sortida i pas a la pràctica de tot això amb la Revolució Anglesa iniciada el 1642, la declaració d'independència dels Estats Units l'any 1776 i l'arribada d'aquest model a França l'any 1789 amb la Revolució Francesa. I finalment, l'obtenció com a resultat de la combinació d'aquests esdeveniments de les actuals democràcies modernes representatives.

1.4.5-El sufragi universal

Els primers anys de la democràcia a occident en l'era moderna avançaven a un gran ritme. La llista de països que s'afegien al projecte democràtic cada vegada era més gran i el seu procés d'expansió i implementació avançava a una gran velocitat.

Això a finals del segle XIX i durant la primera meitat del XX comença a frenar-se. Si bé per una banda, com ja s'ha dit, la popularitat de la democràcia augmentava constantment, per altra,

primerament l'aparició de les ideologies antidemocràtiques com ho són el feixisme, el nazisme i l'estalinisme, entre d'altres i, posteriorment, la implementació de règims totalitaris governats per aquestes creences, van fer que l'utòpic renaixement de la democràcia patís alguns alts i baixos.

A mesura que aquest període va anar avançant, però, el projecte democràtic es va anar redirigint. La importància anteriorment esmentada que es donava als drets de l'individu creixia progressivament i de manera proporcional amb la democràcia. Això va provocar que tots els països, tot i que a ritmes diferents, fessin realitat el pas d'un sufragi censatari molt restringit a un de no tant, posteriorment a un d'universal masculí i, finalment, a mesura que la segona meitat del segle XX avançava, a un d'universal on pogués votar tothom: home o dona, ric o pobre, autòcton o estranger; independentment de la seva condició social.

Aquest esdeveniment, en el marc de la història de la democràcia, representa la culminació de la construcció de la democràcia i l'últim pas que podem observar en el camí cap a les democràcies tal i com les coneixem avui en dia.

1.4.6-La democràcia representativa

La democràcia representativa és un sistema de govern en què el poble, per mitjà d'eleccions lliures i periòdiques, delega la sobirania en uns governants que han d'actuar en representació dels interessos de la ciutadania que els tria per representar-los. Es caracteritza perquè la sobirania popular està delegada en les institucions governamentals que exerceixen la autoritat en nom del poble. Pressuposa que la titularitat i l'exercici de poder polític, de la sobirania, són diferents: la titularitat és de poble (en cas contrari no seria una democràcia) però l'exerceixen els seus representants electes.

A la pràctica, l'esquema funcional de la democràcia representativa es va consolidar en el segle XIX i es fonamenta en una separació entre els tres òrgans o poders (legislatiu, executiu i judicial) que s'ocupen dels actes de l'estat en tres esferes diferents:

- Elaboració i aprovació de les lleis (legislatiu).
- Administració i execució de les lleis (executiu).
- Aplicació de sancions als que no compleixen les lleis i resolució de conflictes (judicial).

El principal n'és el legislatiu, com a representant dels ciutadans i dipositari de la sobirania popular. L'executiu i judicial deriven, en última instància, del poder legislatiu i se subordinen a ell.

En aquest sistema, el poder legislatiu, encarregat de fer les lleis, l'exerceix una o diverses assemblees o cambres de representants, que reben diferents noms depenent de la tradició de

cada país, com ara el de parlamentaris, diputats, senadors o congressistes. Els representants normalment estan organitzats en partits polítics, i són triats per la ciutadania de forma directa per mitjà de llistes obertes o bé per mitjà de llistes tancades preparades per les direccions de cada partit polític.

El poder executiu recau en un govern compost per una sèrie de ministres, encarregats d'una parcel·la de govern o ministeri, i és encapçalat per un cap d'estat, president o primer ministre, també depenent de cada país concret.

És el tipus de democràcia que s'ha estès i consolidat com a referent de la democràcia moderna. Actualment la major part dels països del nostre entorn geogràfic i cultural viu en aquest tipus de sistema democràtic, ja sigui en el format de monarquia parlamentària o bé en el de república, tots dos molt semblants en l'essencial.

Un dels arguments que s'acostumen a utilitzar en defensa de la democràcia representativa és que la participació directa és inviable en els Estats Moderns per la seva mida i complexitat. Però la principal defensa de la separació entre ciutadans i representants no va estar relacionada, en els orígens de la democràcia representativa, amb la impossibilitat de posar en pràctica la democràcia directa, sinó amb la decidida voluntat de deixar el govern en mans d'uns pocs representants, lliures de les pressions majoritàries. Aquest és el model de democràcia representativa liberal.

1.4.7-Orígens de la democràcia representativa liberal

El model de democràcia liberal veu la democràcia representativa superior i preferible per sobre de la democràcia participativa perquè frena l'amenaça de la majoria, que actua de forma apressada, sempre sotmesa a passions i il·lusions efímeres. La democràcia representativa, en el seu origen, vol deixar la política en mans de les elits més capaces de governar de manera democràtica i justa i, al mateix temps, controlar aquestes elits per mitjà d'eleccions periòdiques.

Aquest model democràtic no va ser dissenyat com una forma indirecta de govern del poble, sinó com una forma de govern preferible i superior. Els representants estan en millors condicions que els ciutadans per identificar i defensar el bé públic. El govern representatiu, mitjançant l'elecció d'elits, és l'únic que està capacitat per garantir el judici madur i deliberat de la col·lectivitat, i evitar així la tirania de la majoria.

Es considerava que la voluntat pública formulada pels representants coincidiria amb el bé públic, en forma més estreta que si fos formulada pel mateix poble. Aquesta desconfiança envers les majories pressuposa, de fet, una visió pessimista de la naturalesa humana, que es percep com incapaç de canviar la inclinació egoista de les persones, guiades sempre per impulsos personals. En línia amb la tradició de Hobbes, quan afirmava que *“Els homes són els instruments dels seus desitjos, i si se'ls*

dóna l'oportunitat, intenten satisfer els seus desitjos fins a la sacietat. Un d'aquests desitjos és el d'exercir el poder sobre els altres individus.”

La solució era, llavors, la democràcia representativa, en la mesura en què al separar els representants dels representats i la ciutadania de les institucions de govern s'assegurava l'equilibri social i s'evitava que els governants haguessin de respondre a interessos parcials o que les institucions caiguessin preses de les passions de la majoria i, per aquesta via, es veiessin amenaçats els drets de les persones.

Les eleccions periòdiques, com ja hem dit, actuen com a sistema de control sobre les elits governants. D'aquesta manera, els representants no trairan la confiança al poble perquè saben que li deuen el seu ascens al càrrec públic. Les eleccions freqüents els recordaran la seva dependència de la ciutadania. Així doncs, aquestes actuen com un sistema de sancions i recompenses perquè els representants no es desviïn de l'interès comú representat a través de la manifestació de la voluntat popular. La constant perspectiva d'unes eleccions pròximes, combinada amb el desig de seguir en el càrrec garantirà una convenient dedicació als interessos del poble.

Resulta paradoxal, no obstant, que els fundadors de la democràcia representativa als Estats Units la dissenyessin com una fórmula per neutralitzar l'esperit de partit i facció presents en les assemblees legislatives i impedir que aquestes faccions controlessin la vida política de les nacions. Els fundadors de la democràcia representativa mantenien que els governs i les assemblees populars estaven dominats per l'esperit de partit i facció, que eren la causa de la inestabilitat dels governs i l'amenaça dels drets privats i que justament el sistema representatiu havia de controlar aquest esperit de partit a través de l'autonomia dels representants electes.

Es diu que és paradoxal perquè, de fet, la democràcia representativa ha acabat convertint-se en una partitocràcia pel domini absolut de l'esfera política per part dels partits polítics moderns. L'existència d'aquests justament ha derivat en què els representants són forçats a seguir les línies ideològiques, així com interessos específics del seu partit, en lloc d'actuar segons la seva pròpia voluntat o la dels electors a qui representen.

Podem concloure, doncs, que en relació a la manifestació de la voluntat la democràcia representativa suposarà el següent:

-La presumpció que aquesta serà formada i expressada de manera lliure.

-Una manera alternativa de permetre que la voluntat popular influencii la vida política, aquest cop no pas de manera directa, sinó mitjançant la tria de representants.

-Com a contrapartida, la possibilitat que els representants obeeixin més als interessos del seu partit polític que no pas a la voluntat popular, que els ha posat en el lloc on són.

-En definitiva, la culminació de la voluntat política dels individus (traduïda en la voluntat popular) com a eix central de la democràcia. Si bé a Grècia els ciutadans lliures també participaven en política i, de fet, de manera directa i molt més freqüent que nosaltres, no es pot dir que aleshores el govern i la democràcia es guies a partir de la voluntat popular, en tot cas ho feia a partir de la voluntat d'uns quants qui es reservaven per ells el dret a vot i, això sí, entenien els assumptes públics com una qüestió molt important i els hi dedicaven molt temps. No és fins l'actualitat quan podem parlar per primer cop de democràcies que tenen per eix central la voluntat popular. Per una banda, gràcies a la democràcia representativa perquè, tot i anul·lar la participació directa de la població, segueix garantint la importància del seu criteri, aquesta vegada traduït mitjançant l'elecció de representants. I per altra banda, gràcies al sufragi universal, perquè permetrà participar a tothom en democràcia i, per tant, permetrà per primer cop, l'obtenció real d'un reflex dels interessos de tota la societat.

1.5-Les democràcies modernes a dia d'avui

Hem vist l'evolució del concepte de democràcia al llarg de la història. Al cap i a la fi, però, la que ens interessa és la d'avui, amb totes les seves virtuts i defectes; la que ens trobarem quan analitzem el procés electoral.

Passem, doncs, a definir-la, concretament sobre quatre pilars:

-La sobirania (voluntat popular) com a element essencial i indiscutible.

-La forma de democràcia representativa.

-El sufragi universal.

-La forma de materialitzar l'expressió de la voluntat: el vot.

La democràcia avui, recull la influència de tots els conceptes de democràcia anteriors, però és, alhora, un nou sistema diferent a qualsevol altre. Podríem afirmar que les democràcies constituïdes en l'actualitat es defineixen sobretot per un element essencial i ja indiscutible: la sobirania (voluntat) popular.

No entrarem aquí en la distinció teòrica entre sobirania popular i nacional, és a dir, de si hem de parlar de la nació com a ens abstracte o del poble com a col·lectiu que suposa la unió d'individualitats concretes. Aquí utilitzarem els termes de sobirania popular o nacional indistintament, per fer referència al fet acceptat de manera general que la titularitat del poder polític pertany al

ciudadà. Perquè el que és indiscutible és que qualsevol sistema de govern que avui es vulgui anomenar democràcia s'ha de basar en el principi de sobirania popular o nacional en el que la titularitat del poder polític ja no és d'un sol individu o d'uns pocs, sinó de la totalitat de ciutadans o del poble.

Al costat d'aquest element essencial, trobem dues característiques també presents i definitòries de les democràcies modernes: la forma, materialitzada en el tipus democràcia representativa, i el sufragi universal. Cal insistir que són dues característiques presents en totes les democràcies actuals, però accessòries o subordinades al necessari principi de sobirania popular, sense el qual no podrem parlar de democràcia.

Pel que fa a la democràcia representativa, com ja s'ha dit és la forma de democràcia o forma de govern que s'ha imposat en els sistemes democràtics actuals. Tampoc entraré en la controvèrsia – no és l'objecte d'aquest treball- de si la democràcia representativa s'ha imposat com a única forma de democràcia possible per la dimensió i complexitat dels Estats moderns o si en realitat la democràcia representativa representa el triomf del model de democràcia liberal. No entraré en aquesta controvèrsia perquè la democràcia materialitzada en els països del nostre entorn és la que és. No és una democràcia directa com l'atenesa, ni són possibles altres formes democràtiques com la democràcia participativa, que defensa una major participació del ciudadà en la vida política, sinó que és la democràcia representativa. El que sí afirmo, en qualsevol cas, és que si hem dit que el principi fonamental de les democràcies actuals és la sobirania popular, necessàriament la materialització de la forma de govern en democràcies representatives ha de resultar compatible amb la voluntat del poble, que hi ha de ser present de manera obligatòria o, en cas contrari, no podríem parlar de democràcia.

Pel que fa al sufragi universal, suposa que finalment el dret a vot ja no està condicionat –com ho ha estat històricament- al fet que el ciudadà compleixi determinats requisits que afecten la seva condició social, sinó que tots els ciutadans tenen el dret al vot.

Havent dit tot això, resulta indiscutible que la voluntat política és, a dia d'avui, l'eix central de la democràcia.

Però que és la voluntat política?

En termes generals, la voluntat és considerada la facultat humana de decidir, o sigui, d'orientar les nostres accions cap a una direcció en concret. Per tant, quan es parli de voluntat política, aquesta conducta tindrà efectes de caire polític. Cal tenir en compte, també, que, com que el treball es basa en les democràcies modernes occidentals, les voluntats polítiques que s'estudiaran tindran lloc únicament en processos democràtics.

Anant més enllà, cal dir que, des del moment en què es fa efectiva l'aplicació del sufragi universal, es pot passar a parlar de voluntat popular.

Per la seva importància, és necessari també que parlem de la materialització de l'expressió de la voluntat.

Hem dit que en la democràcia actual la titularitat del poder polític pertany al poble tot i que, no obstant, en la democràcia representativa l'exercici d'aquest poder polític recau per delegació en els representants elegits periòdicament per mitjà de les eleccions, que han d'actuar en representació dels interessos de la ciutadania que els tria per representar-los perquè exerceixen l'autoritat en nom d'ells.

Hem dit que és així perquè aquesta és la naturalesa de la democràcia representativa, que és la que s'ha consolidat com a sistema polític en el nostre entorn davant de fórmules alternatives com la democràcia directa o la democràcia participativa.

Així doncs, el vot es constitueix en la materialització de la voluntat política dels individus i en l'últim, en l'únic o en el principal reducte democràtic en les democràcies representatives. Només o principalment en l'acte del vot el poble manifesta la seva voluntat i la sobirania popular aflora, perquè un cop dipositat el vot, els representants electes seran els qui exerciran el poder polític que els hi ha estat delegat.

1.6-El paper de la voluntat en democràcia moderna vist per diferents generacions de pensadors

Més enllà dels elements observables en l'anàlisi de les democràcies centrant-se estrictament en la manera en què s'han portat a la pràctica, atenent al context filosòfic previ o contemporani a la implementació de la democràcia moderna es pot veure que ja es donava una importància total al concepte de voluntat, convertint-lo també en l'eix principal, però en aquest cas de la teoria democràtica.

A continuació s'analitzaran una sèrie de pensadors de manera cronològica destacant la relació de les seves teories amb el funcionament de la democràcia, però sobretot en la importància que tots ells, ja sigui de manera directa o indirecta, donen al concepte de voluntat popular i, de manera encara més important, a la necessitat de la seva lliure formació i expressió.

1.6.1-John Locke

Locke, al "Segon tractat sobre el govern civil" explica el seu model d'estat ideal en un assaig on es plantegen dues grans qüestions que són d'interès per al treball: la via d'exercir el poder polític de manera que estigui d'acord amb la raó i la manera en què la majoria ha de decidir sobre la resta tenint en compte els drets característics de l'individu.

Ell té en compte que la vida no és igual dins d'una societat que en l'estat de natura. Dins d'una societat predomina un col·lectivisme contraposat a la individualitat radical de l'home en el seu estat més pur (que ell anomena estat natural), la convivència amb altres persones, però sobretot el compromís d'acceptar i acatar les decisions preses per la majoria.

Són aquestes característiques de les societats les que fan que els drets característics de l'individu en l'estat natural evolucionin i deixin d'estar vinculats només amb ell, per passar a estar-ho també amb tots aquells amb qui visqui.

En aquest sentit, Locke creu que l'individu, un cop dins d'una societat política, ha de deixar enrere tot allò relacionat exclusivament amb ell per passar a actuar d'acord amb els interessos de tothom. Locke creu que dins d'una comunitat s'ha d'actuar com un sol cos polític i, en conseqüència, a través d'una única voluntat col·lectiva.

Això no vol dir que molts cops els interessos col·lectius coincideixin amb els individuals. Ara bé, sempre haurà de ser en aquest ordre i en cap cas al revés. La voluntat popular serà més important que la individual i seran els dictats de la majoria els que prevalguin, tot i així, sempre respectant la premissa essencial del respecte als drets d'individu, que no poden ser trepitjats per ningú ni per res.

Això s'entén ja que de la mateixa manera que dins d'un estat es gaudirà d'una protecció mútua, un grau major de diversitat i d'una gran quantitat d'elements que permetran tenir una vida més còmoda, a canvi s'haurà de modificar tot allò relacionat únicament amb un mateix en cas que no sembli bé a la resta. D'aquest procés d'obtenció de drets i deures se'n anomenarà contracte social.

Així doncs, resumidament, podem entendre l'estat ideal de Locke com una forma d'organització necessària per a l'ésser humà, que sorgeix amb l'objectiu de preservar l'essència de l'individu en el seu estat natural, així com els drets i deures que té l'home en la seva faceta més pura i, d'aquesta manera, intentar evitar en la mesura que sigui possible trencar amb el que manifesti la voluntat popular i, per tant, provocar l'estat de guerra. Tot això, tenint clar que s'ha d'actuar com un sol cos polític, amb una única voluntat col·lectiva (a la que tothom s'haurà de sotmetre) i defensant els drets individuals en tot moment: la vida, la llibertat, la propietat i la integritat física.

1.6.2-Jean-Jacques Rousseau

Més tard apareix Rousseau, que, influenciat en gran part per Locke escriu l'any 1762 "El contracte social" dividit en dos llibres.

El primer llibre, tot i tractar també una anàlisi dels rols dins d'una societat o aspectes com l'esclavitud, comença a parlar directa o indirectament sobre la voluntat política dels individus en el moment en què l'autor presenta una hipotètica primera convenció; en aquest cas, per decidir qui seria l'amo del poble.

Això el porta a parlar d'una problemàtica clara: què passaria en cas que el resultat de la votació no fos unànime? Rousseau diu que la minoria hauria d'acceptar el que la majoria hagués escollit, ja que la llei de sufragis hauria estat prèviament acceptada i, per tant, això ja representaria la unanimitat en algun moment i l'acceptació total davant d'una decisió. És a dir, el simple fet d'haver acceptat en una primera instància aquestes "regles del joc democràtiques" ja fa que una votació on guanya una majoria, per ajustada que sigui, sigui justa.

Per tant, es pot dir que Rousseau creu que tot govern ha de comportar un previ acord que deixi clar que, participant en política, estàs dient que acceptaràs el que decideixi la majoria per desfavorable que et pugui ser. En aquest sentit, l'autor creu que la decisió més popular entre la població, com a mostra més representativa de la voluntat col·lectiva, ha de ser la que prevalgui.

Rousseau també parlarà del pacte social, que considera una suma de forces amb un objectiu comú: superar qualsevol adversitat i mantenir l'existència del mateix. Ell creu, però, que compta amb un problema: trobar una forma d'associació que pugui protegir i garantir la seguretat de cada membre, però alhora fer que tothom sigui amo d'ell mateix i lliure de la mateixa manera que en l'estat de natura. Davant d'aquest problema, la solució que proposa Rousseau és donar la nostra persona al poder i direcció de la voluntat general i per tant, rebre també a canvi tot allò que hagi aportat la resta d'individus. D'això en derivarà l'existència d'un jo, una vida i voluntat comuns.

El segon llibre, com a continuació que és del primer, manté viu i desenvolupa encara més el tema del paper de la voluntat en una societat generant una qüestió de fons que es pregunta com es tradueix la participació de l'individu en la voluntat col·lectiva.

Referent a aquesta problemàtica, l'autor diu que la voluntat general o col·lectiva en cap cas ha de ser el resultat d'una suma de voluntats individuals, ja que seria bastant incoherent anomenar col·lectiu a quelcom originat en la individualitat, sinó que ha de ser una suma de voluntats "contractualitzades".

Rousseau creu que cada individu ha de ser conscient d'aquelles "regles democràtiques" que anteriorment s'explicaven i conscient també del que suposa cedir la seva voluntat al rumb del govern.

Les voluntats individuals s'han de deixar d'entendre d'aquesta manera (individuals) i s'han de passar a concebre en relació als requisits del pacte social. Han d'estar al servei de la societat i en cap cas dels interessos individuals.

Cal, però, no confondre interessos i drets individuals, els primers, sovint es veuran reprimits per la voluntat col·lectiva, els segons en cap cas.

Per tant, es pot entendre la voluntat general de Rousseau com una voluntat que no pertany a cap individu en concret, a la que d'alguna manera ens hi sotmetem tots a l'hora que en formem part,

que no pot contradir interessos col·lectius però que ha de seguir sent individual i que, en cas que no sigui unànime ha d'escoltar sempre al que digui la majoria.

1.6.3-John Stuart Mill

Més endavant apareix la teoria política de John Stuart Mill. Aquest autor, com a filòsof influent durant el segle XIX va dedicar una gran part de la seva vida a teoritzar al voltant dels primers passos que feia la democràcia moderna com a sistema polític cada vegada més popular. A diferència d'autors com Locke i Rousseau, que no van poder viure de primera mà allò del que parlaven, Mill en va veure un primer resultat que li va permetre analitzar totes aquelles coses que, un cop portades a la pràctica, podien resultar un problema o bé un trencament a nivell teòric amb allò que prometia la democràcia.

Les crítiques que John Stuart Mill feia a la democràcia es centraven en què, en molts casos, la formació de les voluntats dels individus, que en un principi, com a característica fonamental de la democràcia, havien de ser respectades, es veien corrompudes o, fins i tot, directament alterades per la força de l'anomenada opinió pública.

El dinamisme social i una relació i interacció constant entre les persones són fenòmens que estan presents en tot moment quan es parla de la vida en societat. Són precisament coses com aquestes les que fan, segons Mill, que el parer de la majoria actuï com una eina per dissoldre la diversitat d'opinions.

Ell creu que en una societat, com si es tractés d'una llei no escrita, l'opinió dominant prevaldrà per sobre la visió de la resta, com a individuals, en una determinada situació. És per això que, en un sistema on la llibertat hauria de ser inqüestionable, Mill critica que la gent no pugui ser capaç d'arribar a conclusions pròpies a partir del que un mateix sap, vol i li interessa.

En aquest sentit, es pot dir que Mill, com a teòric sobre la democràcia un cop aquesta ja existia, creu que la societat i la opinió pública influeixen i perjudiquen directament en la lliure formació de la voluntat dels individus i, per tant, en el correcte funcionament de l'engranatge democràtic, que demana inqüestionablement una formació de la voluntat inalterada i que correspongui al que realment es vol.

1.6.4-Pensadors del segle XX

Finalment, cal tenir en compte també una generació de pensadors influents del segle XX que tindran diverses teories centrades aquesta vegada en democràcies ja totalment instaurades, on en molts casos ja hi trobarem el sufragi universal. La importància de les seves reflexions recau en la proximitat i fins i tot contemporaneïtat amb què compten respecte a les democràcies que vol tenir en compte el treball (modernes i occidentals).

1.6.5-Hannah Arendt

En primer lloc, Hannah Arendt, en la seva obra “Veritat i mentida en política”, oposant-se i denunciant clarament molts efectes del totalitarisme que s’havia viscut i s’estava vivint a Europa, tracta la relació de la veritat i la mentida en l’ús del poder.

Respecte a aquesta qüestió l’autora entén la veritat com un mal necessari. Creu en la necessitat i obligació que té tothom de dir la veritat però reconeixent alhora que fer-ho suposa posar la seva vida en perill.

Arendt diferencia clarament dos tipus de veritat: la racional i la factual. La primera és la que correspon a l’àmbit científic i matemàtic. La segona s’atribueix i té a veure amb els fets. És aquesta, doncs, la que tindrà a veure amb la política.

Per a ella, el correcte funcionament de la democràcia exigeix una protecció inqüestionable de la veritat (factual) per sobre de la mentida.

Per tot això, es pot dir que Arendt, aquesta vegada assenyalant a la mentida, creu també en l’existència d’elements capaços d’alterar la voluntat dels individus i, per tant, d’evitar també el representava que la democràcia havia de ser.

1.6.6-Isaiah Berlin

En segon lloc, Isaiah Berlin escriu “Dos conceptes de llibertat”. En aquesta obra, ell determinarà dos tipus de llibertat: la positiva i la negativa. La primera, representa el reconeixement intern de la responsabilitat de cadascú en els seus actes i la segona representa els obstacles exteriors a l’individu que impedeixen el lliure desenvolupament de les seves accions.

Per posar un exemple, es pot dir que en una dictadura no es tindrà llibertat negativa (ja que existeixen una sèrie d’elements amb l’objectiu d’anul·lar la llibertat de tothom) però sí que hi hauria llibertat positiva, ja que existeix la possibilitat de rebel·lar-se contra la dictadura, encara que després es rebin unes conseqüències.

La teoria d’Isaiah Berlin es podria equiparar a l’aspecte de la voluntat entenent la llibertat negativa com l’absència absoluta de traves en el seu procés de formació.

1.6.7-John Rawls

Per últim, la Teoria de la justícia de Rawls tracta d'un intent d'arribar a determinar quins són els principis de la justícia donant el mateix grau d'importància a aquests principis que a la manera que tenim d'arribar-hi.

Per a Rawls, a l'hora de tractar els principis de la justícia, s'ha d'ignorar qualsevol element que et pugui definir o identificar. S'ha d'oblidar la teva condició econòmica, ideològica o social. En cas que no es faci això, ja sigui de manera conscient o no, s'estarà actuant en benefici personal i no col·lectiu.

Així doncs, Rawls, tot i que en el marc de la creació d'uns principis de la justícia, creu també en la necessitat de formar lliurement la voluntat de l'individu, amb la diferència que ell troba els entrebancs que ho impossibiliten en un mateix, per exemple en la falta d'objectivitat o equidistància.

1.7-Conclusió de la lectura dels autors

Després d'haver considerat el pensament de la sèrie d'autors que s'han fet servir com a base teòrica d'aquesta part del treball es pot concloure que, tot i no parlar exactament del mateix i fins i tot pertànyer a moments històrics diversos mostren, en una bona part del què diuen, una opinió favorable al que es proposa contínuament en aquest: la importància de la lliure formació de la voluntat dels individus en política i l'existència d'elements que ho impedeixen.

Com a defensors dels drets fonamentals dels individus, en tot moment i d'una manera o una altra, defensen això. Tots ells creuen que allò del que parlen només té sentit sobre la base de la manifestació de la voluntat i, per tant, sobre el supòsit que les persones la podran formar de manera lliure.

Pel que fa al seu afany d'evidenciar l'existència d'una sèrie de factors que poden impedir aquesta formació lliure de la voluntat cal dir que quan Mill assenyala els perills de la opinió pública, quan Hannah Arendt remarca la importància de la veritat en política o fins i tot quan Rawls planteja la seva teoria de la justícia, no s'està fent cap altra cosa que remarcar la importància que té en política la lliure formació de la voluntat dels individus. Mill diu que això ho impedeix la opinió més popular a la població, Arendt diu que ho fa la mentida i Rawls, en el marc de la creació d'una llei (totalment important en un estat democràtic), diu que ho fa la falta d'equidistància i objectivitat d'un mateix, però al final, tots estan plantejant el mateix problema.

És per tot això que es pot afirmar que la qüestió central d'aquest treball (la lliure formació i manifestació de la voluntat de l'individu) ha estat un problema sempre present quan es tracta de democràcia.

1.8-La voluntat entesa des de l'àmbit del dret civil

La primera part del marc teòric s'ha centrat en una anàlisi de l'expressió de la voluntat en l'àmbit polític d'un sistema democràtic. La voluntat, aquesta vegada centrada en l'àmbit jurídic, protagonitzarà la segona part.

La utilitat que tindrà l'estudi d'aquest concepte en l'espai del dret civil és que la ciència jurídica ha construït ja des del dret romà una doctrina sòlida i consolidada sobre la teoria de la voluntat i els seus vicis.

1.8.1-Concepte

La voluntat, en dret civil, és considerada la intenció humana de realitzar o no una acció que tindrà efectes de naturalesa jurídica. En aquest àmbit, la declaració de la voluntat té una importància molt gran ja que és el punt de partida de qualsevol contracte jurídic.

1.8.2-Requisits de la voluntat

Un cop vist el concepte es concretaran les premisses que proposa el dret civil per tal de poder acceptar i reconèixer com a vàlida la voluntat de l'individu.

En primer lloc, la voluntat ha de ser exterioritzada; mentre la voluntat sigui interioritzada, evidentment, no pot produir conseqüències jurídiques i, per tant, no podrà ser tinguda en compte.

En segon lloc, la voluntat ha de ser emesa per algú capaç i conscient d'establir un vincle jurídic. Ha de ser totalment compresa per aquell qui l'està manifestant i s'ha de ser conscient de l'abast d'aquesta. És per això, que tota persona amb limitacions de qualsevol tipus o amb impediments que no li permetin saber què significarà actuar d'una manera o altra no podrà expressar la seva voluntat de manera correcta.

En tercer lloc, serà considerada coherent aquella manifestació de la voluntat en què coincideixin les intencions de l'emissor amb el que finalment s'ha dut a la pràctica.

En quart lloc, cal dir que independentment de la situació, la voluntat interna haurà de coincidir o mantenir un vincle de coherència amb l'externa o exterioritzada.

Per últim, es demana que la voluntat ha d'haver estat lliure i conscientment formada.

1.8.3-Formes d'expressar la voluntat

El dret civil analitza també les formes en què la voluntat pot ser exterioritzada. Se'n diferencien les següents: la via oral, l'escrita, l'expressa o la tàcita. A més, també analitza el valor jurídic del silenci.

Pel que fa al present treball, només es tindrà en compte la voluntat emesa de forma expressa, ja que, en una posterior part pràctica, la voluntat manifestada de forma expressa seria la única equiparable a la manera d'emetre el vot en democràcia.

1.8.4-Els vicis de la voluntat

S'ha dit que la voluntat ha d'haver estat lliure i conscientment formada, per la qual cosa es requerirà que estigui exempta de vicis. En dret civil, segons la teoria de la ciència jurídica, parlarem de vicis de la voluntat quan la formació d'aquesta s'hagi vist impregnada de factors externs al subjecte que poden invalidar la seva manifestació. Quan això passi, l'acte jurídic que estava tenint lloc esdevindrà invàlid.

Per representar-ho amb un exemple es pot agafar el cas d'una signatura en un contracte, un dels exemples clàssics en dret civil de manifestació de la voluntat. El procés de formació, en aquest cas, resultarà durant el període en qual la persona que s'enfronta a la signatura del contracte decideix si fer-ho o no. Així doncs, en cas que aquest hagi estat enganyat, per molt que la seva firma hagi acabat figurant en el contracte, es podrà revertir el procés demostrant que la seva voluntat estava viciada; en aquest cas per engany.

La doctrina clàssica diu que els vicis de la voluntat són l'error, la violència, la intimidació i el dol.

L'error

L'error com a vici manté el significat d'ús comú: l'equivocació o la falsa representació de la realitat. Ara bé, no serveix qualsevol error; perquè l'error invalidi la voluntat expressada ha de ser un error essencial o substancial, i per la qual cosa ha de recaure sobre un d'aquests dos factors:

- La substància de l'objecte del contracte
- Les seves condicions essencials

També invalidarà la prestació de voluntat l'error sobre la persona amb la que es contracta o l'error sobre les seves qualitats personals (sempre que justament aquestes haguessin estat la causa principal de la prestació de la voluntat).

Un exemple que demostrï això pot ser el següent: la contractació d'un cantant per un concert creient que és l'estrella del moment però resultant que, finalment, és un altre que té el mateix nom artístic.

Aquesta causa d'error és rellevant principalment en aquells contractes que impliquen una certa relació de confiança amb qui es contracta o que van lligats a unes habilitats necessàries o aptituds que ha de tenir la persona amb la que es contracta.

La violència

En aquest cas la doctrina és absolutament clara: parlem de violència com a vici de la voluntat quan per arrencar el consentiment s'utilitza una força irresistible. En concret es parla de violència física.

La intimidació

La intimidació es dona quan es genera una sensació de temor sobre algú a partir d'un sentiment de por que afecti clarament en la seva decisió.

Un cop passï això, s'estarà davant d'una voluntat expressada per un temor racional i fundada a partir de la possibilitat de rebre un mal imminent i greu sobre la persona o els seus béns.

Si la violència era física, la intimidació es tracta d'una coacció moral i, per tant, haurà de tenir les característiques següents:

- Un temor racional i fundat que haurà de tenir en compte l'edat i la condició de la persona (ja que no tothom és impressionable de la mateixa manera).
- Un mal imminent i greu. No es poden considerar intimidació i, per tant, no invaliden la prestació de la voluntat, les simples advertències.
- La intenció de fer recaure aquest mal imminent i greu sobre la persona, els seus béns, els familiars més propers o els béns d'aquests.

El dol

El dol o engany, en la teoria de la voluntat del dret, és el vici vinculat bàsicament a l'engany, però aquesta vegada en el marc d'un acte jurídic per tal d'aconseguir l'acceptació de l'altra part.

El dol provoca en el subjecte enganyat una falsa representació d'allò que s'està contractant. Es tracta d'un error, en realitat, però al ser un error provocat deliberadament per l'altra part, la ciència jurídica ha considerat el dol com un supòsit específic de vici de la voluntat.

Perquè el dol sigui considerat vici invalidant, ha de tenir les característiques següents:

- Ha de ser greu, amb una mala intenció evident d'enganyar l'altra persona de la que se'n espera la prestació de la voluntat.
- Ha de ser determinant, és a dir, ha d'existir una relació causa–efecte perquè ha de ser justament l'engany el que indueixi a prestar involuntàriament el consentiment i, per tant, s'ha de donar una situació en què, de no haver existit aquest engany, aquell qui l'ha patit no hagués prestat el consentiment.

Com a norma general el dol sempre pressuposa una conducta activa, però també es pot parlar de dol per omissió.

Es parlarà de dol per omissió quan s'estigui davant de conductes reticents -enganyoses, al cap i a la fi- que indueixin a prestar una voluntat que no s'hagués cedit en cas que els fets haguessin transcorregut de manera clara, transparent i, en definitiva, de mateixa manera que en la realitat.

Per últim, es parlarà del dol dut a terme per un tercer, ja que, tot i que a primer cop d'ull semblaria que només és possible el dol produït per una de les dues parts, la ciència jurídica també inclou l'engany d'un tercer.

Es dirà que es tracta d'un cas de dol dut a terme per un tercer quan aquest actuï a favor d'una de les dues parts mitjançant la mentida. Així, per exemple, si un taller mecànic certifica (falsament i a instància de l'altra part) que un cotxe de segona mà està en perfecte estat i això ens porta a comprar-lo, existirà el dol com a vici de la voluntat, perquè l'engany portat a terme pel taller ha tingut una intervenció determinant per aconseguir l'acceptació de la nostra voluntat.

Anant encara més enllà, es pot dir que també es considera que existeix dol com a vici de la voluntat quan una part s'aprofita de l'engany d'un tercer encara que no hagi conspirat per provocar-lo (sempre que conegui, evidentment, l'existència de l'engany). Així, en l'exemple que es posava, també existiria dol si l'altra part coneix, calla i s'aprofita -encara que no ho hagi provocat- la certificació falsa del bon estat del vehicle.

1.8.5-Discrepància entre la voluntat i la declaració

També com a possible invalidació de la manifestació de la voluntat, es pot parlar de casos en què aquesta ha estat correctament formada però transmesa de tal forma que el resultat final representa una discrepància entre el que es volia inicialment i el que s'ha declarat. En aquests casos, el repte suposa determinar si han de prevaldre els interessos interns o la voluntat finalment exterioritzada.

Se'n poden diferenciar els següents:

- La broma o *Iocandi causa* (a causa de broma), que és la manifestació feta com a base d'un negoci jurídic fonamentat sense una veritable voluntat d'establir-lo.
- La simulació, que suposa la voluntat de fingir o aparentar una declaració de voluntat que realment no és desitjada. Podria semblar que no hi ha una necessitat de simular tal cosa. Tot i així, això es pot arribar a fer per moltes raons, ja sigui per aparentar una situació econòmica dolenta o bé, al contrari, fingir un poder adquisitiu que en realitat no es té.
- La reserva mental, que inclou els molts i diferents supòsits en què una persona emet una declaració de voluntat mentre que internament pensa una altra cosa. Com que el dret no regula ni pensaments ni idees i és frase jurídica que "el pensament no delinqueix" aquest conflicte d'interessos entre la voluntat exterioritzada i el desig intern de la persona és irrellevant des d'un punt de vista jurídic i, en aquest cas, serà la voluntat expressada (sempre que sigui vàlidament formada) la que es tindrà en compte.

2-PART PRÀCTICA

2.1-Plantejament de la part pràctica

2.2- Anàlisi comparativa entre la voluntat política de l'àmbit democràtic i jurídica de l'àmbit del dret.

2.3-Anàlisi d'un procés electoral. Submissió de les eleccions a la presidència dels Estats Units del 2016 a la teoria de la voluntat del dret civil.

2.4-Anàlisi de fets polèmics en les eleccions a la presidència dels estats units del 2016.

2.5-Anàlisi de la formació de la voluntat política sota la perspectiva de la teoria dels vicis de la voluntat del dret civil en el cas de les eleccions a la presidència dels Estats Units d'Amèrica de l'any 2016

2.1-Plantejament de la part pràctica

Un cop vistos els conceptes principals sobre els que s'ha construït el marc teòric del treball (la voluntat de l'àmbit polític i la voluntat del dret civil) es procedirà a la realització d'una part pràctica que tindrà per objectiu sotmetre una sèrie de fets i esdeveniments de naturalesa democràtica als requisits i teories que s'imposen des de l'àmbit del dret civil per així poder determinar o no la possible carència de les democràcies modernes d'occident de la mateixa manera que la hipòtesi indica.

La part pràctica s'estructurarà i organitzarà de la següent manera:

1- Una comparació inicial a nivell conceptual entre la voluntat política de l'àmbit democràtic i la jurídica de l'àmbit del dret per així poder establir una sèrie de semblances i diferències entre les dues idees de manera prèvia a l'equiparació d'un esdeveniment democràtic amb la normativa jurídica.

2- Una selecció i, posteriorment, una anàlisi d'un cas pràctic concret d'un procés electoral, concretament les eleccions a la presidència d'Estats Units de 2016 entre el candidat republicà Donald Trump i la candidata demòcrata Hilary Clinton.

3- A partir del punt anterior, una part on es concretin els "vici democràtics de la voluntat" que es puguin trobar en el cas seleccionat.

4- En darrer lloc, es sotmetran a la teoria jurídica les anomalies que s'hagin observat en el procés democràtic analitzat per així determinar quina decisió es prendria des d'aquest àmbit a partir de les teories i requisits propis del dret.

2.2-Anàlisi comparativa entre la voluntat política de l'àmbit democràtic i jurídica de l'àmbit del dret

Abans que res, atès que la intenció de la part pràctica és equiparar un cas pràctic democràtic a la teoria del dret civil, cal establir una comparació entre els dos conceptes més importants: la voluntat política de l'àmbit democràtic i la jurídica de l'àmbit del dret.

2.2.1-La solidesa teòrica

En primer lloc cal dir que una diferència evident, si més no a nivell superficial, entre els dos conceptes és la força i solidesa teòrica que té la voluntat jurídica en dret en contrast amb la poca que té la voluntat política en democràcia.

S'entén per una diferència de solidesa teòrica tot el valor que s'ha donat al que s'ha dit i teoritzat sobre la voluntat en l'àmbit del dret, en contraposició al poc valor que s'ha donat al que s'ha dit i teoritzat sobre la voluntat política en les democràcies.

En relació a això hi té molt a veure la volatilitat que s'atribuïa anteriorment al concepte "democràcia". Això s'ha dit que passava principalment degut a la falta d'una definició exacta i consensuada del terme, però també degut a una falta de consideració cap a teories que sí que han existit històricament sobre aquest terme i la importància del mateix a l'hora de contribuir en el correcte funcionament de les democràcies.

No es tracta que s'hagi parlat molt sobre la voluntat en l'àmbit del dret i poc en política. Precisament, en el marc teòric s'ha vist que no és així. El problema és que en democràcia, poc a poc, s'ha anat donant cada vegada menys importància a les teories que hi ha hagut per part d'intel·lectuals i pensadors i, a dia d'avui, tot s'ha acabat resumint en una constatació que tothom fa de manera inconscient que la voluntat i la manifestació lliure d'aquesta és sagrada, però res més que això.

Amb el temps, la democràcia ha acabat comportant un tracte implícit entre la classe política i els votants, fruit d'una vulneració i alteració lenta, però constant, de tot allò que aquest sistema polític prometia ser en un principi, que ha donat com a resultat un trencament gairebé total per part d'aquest amb les seves bases teòriques.

Cada cop menys gent parla o teoritza al voltant del que ha de ser la democràcia. Tot ha quedat en la manifestació de la veu del poble, el que vol la gent, el que s'ha decidit a través de vies democràtiques; simplement maneres de blanquejar una alteració total del procés de formació de la voluntat del ciutadà, un incompliment teòric i, en definitiva, un engany, a través del discurs "neodemocràtic".

En dret, de la mateixa manera que en democràcia, s'ha teoritzat sobre la voluntat, però des de temps antic i s'ha construït una sòlida i força invariable teoria sobre la voluntat i els seus vicis. Ja des del dret romà: un espai dins d'aquest àmbit reservat i fonamentat en les normes que regulaven les relacions jurídiques històricament a Roma.

2.2.2-Diferència entre el significat dels dos conceptes

En segon lloc, seguint en la comparació de les dues voluntats, cal diferenciar el seu significat a nivell estrictament conceptual.

En quant al sentit d'aquests dos termes, la terminologia únicament els diferencia en relació a l'espai en què actuen i prenen sentit, ja que, pel que fa a la resta, es diu que signifiquen exactament el mateix.

Per una banda, la voluntat jurídica representa la intenció humana d'orientar una determinada acció que tindrà efectes de caire jurídic. Per altra banda, la voluntat política de les democràcies és considerada també la facultat humana d'orientar les accions que tinguin conseqüències cap a una direcció en concret, però, aquesta vegada, generant conseqüències a nivell polític.

És precisament aquest el motiu pel qual el treball s'ha centrat en aquests dos conceptes, ja que, sobre el paper, haurien de funcionar de la mateixa manera, però, com que pertanyen a espais diversos, s'acaben veient i valorant de manera diferent.

2.2.3-Particularitats dels àmbits en què actuen

En darrer lloc, ja que s'ha vist que aquesta és la diferència principal entre les dues voluntats, cal definir les particularitats i característiques exclusives dels àmbits en què actua cadascuna.

En relació a aquest aspecte, cal destacar, primerament, l'alt grau de normativització que caracteritza el dret en contraposició a una llibertat més aviat típica de l'àmbit polític.

Aquesta diferència es tradueix en el poc espai que l'àmbit jurídic utilitza per separar allò que està bé d'allò que no ho està. En aquest sentit, en democràcia, la línia que limita el que està permès no és tan prima i permet un major marge de maniobra, de fet, a nivell pràctic es pot dir que no existeix, ja que s'hauria d'adoptar una conducta clarament antidemocràtica perquè aquesta fos considerada explícitament com a tal. En tot cas, el criteri per determinar una cosa així és clarament subjectiu i no definit.

La democràcia es caracteritza per no tenir el que pel dret civil seria el codi civil o qualsevol altre recull específic de normes i, lluny d'això, ofereix una flexibilitat i, en alguns casos, fins i tot una espontaneïtat perfectament observables.

Per acabar amb la diferenciació entre l'àmbit del dret i de la democràcia, cal dir, finalment, que hi ha una gran diferència entre participar en la sobirania d'una societat democràtica (cosa que passa gràcies a la voluntat individual i fa tothom qui viu en un estat democràtic) i regular els afers i interessos privats.

També en relació amb aquesta qüestió, cal recordar que tot procés estudiat des del dret sol afectar a un volum més reduït de persones i es comença a analitzar en el moment que es contempla una possibilitat, per petita que sigui, de vulnerar la llei o els drets d'algun individu.

Per altra banda, cal dir que en democràcia qualsevol qüestió afectarà a la totalitat de la població. És per això que en relació a l'estat en què es troben les democràcies existeix un grau molt alt de conformitat per part de tothom amb les coses tal i com són, ja que el que passi o deixi de passar genera la sensació col·lectiva que no suposarà un impacte individual o tan proper.

En altres paraules: un cas que s'estudiï des del dret civil o bé tocarà de prop a una persona o bé pot afectar als seus interessos individuals. Tot allò que passi en el marc d'un procés polític democràtic, no et tocarà tan de prop, ja que t'afectarà a nivell col·lectiu juntament amb la resta d'habitants.

En tot cas, aquesta última consideració sobre el conformisme social amb la no-regulació de l'àmbit polític es tracta simplement d'una especulació.

2.2.4-Conclusió de l'anàlisi comparativa

Amb tot això, es pot concloure que les diferències entre les dues voluntats estudiades són tres: primerament, la importància que s'ha acabat donant a nivell pràctic a un concepte i a l'altre en els seus respectius camps, segonament, l'àmbit en què actuen i, finalment, les diferències entre aquests dos àmbits, resumides en, per una banda, la normativització que ofereix dret en contraposició a la llibertat i espontaneïtat política i, per altra banda, la demanda i necessitat social de normativitzar l'àmbit jurídic lluny del conformisme present en la societat en relació a l'estat de les democràcies.

2.2.5- Taula comparativa entre les dues voluntats

	VOLUNTAT POLÍTICA DE L'ÀMBIT DE LA DEMOCRÀCIA	VOLUNTAT JURÍDICA DE L'ÀMBIT DEL DRET
Solidesa teòrica	Poc valor a les reflexions i teories existents fetes històricament per intel·lectuals.	Molt valor a les reflexions i teories, també existents, fetes històricament, amb l'exemple del Dret Romà.
Diferència entre el significat dels dos conceptes	L'orientació dels actes dels individus que tindran efectes de caire polític.	L'orientació dels actes dels individus que tindran efectes de caire jurídic.
Particularitats dels àmbits en què actuen (democràcia i dret)	<ul style="list-style-type: none"> -Absència de normativització -Regulació dels afers públics -Conformisme social respecte a l'absència de normativització en democràcia. 	<ul style="list-style-type: none"> -Alt grau de normativització -Regulació dels afers privats. -Exigència social per normativitzar la regulació dels afers privats.

Font: Elaboració pròpia

2.3-Anàlisi d'un procés electoral. Submissió de les eleccions a la presidència dels estats units del 2016 a la teoria de la voluntat del dret civil

Finalment, un cop assolits els dos primers objectius de la part pràctica, a continuació, per tancar aquesta part, s'analitzarà un procés electoral real i recent des de l'òptica del dret civil, és a dir, normativitzant-lo.

Tota part pràctica té per objectiu la realització d'un procés propi a partir d'un mètode definit. En aquest sentit, la primera part ja compleix amb això; una anàlisi comparada entre la voluntat del dret i la de la democràcia és un procés original i propi, obtingut a partir d'una recerca prèvia i una sèrie d'objectius. Tot i això, es volia incloure també una part més propera encara al significat tradicional de pràctic, on es pogués evidenciar si el que s'ha dit anteriorment passa de veritat i es pot parlar realment de democràcies fallides.

Doncs bé, després d'una comparació entre les dues voluntats que ha permès obtenir una certa perspectiva a l'hora de parlar de les dues a la vegada es pot dir que, com a últim objectiu d'aquesta part pràctica, es procedirà a analitzar un procés electoral mitjançant un punt de vista propi i una normativització ja analitzada, però aquest cop aplicada a l'eix central d'aquest sistema polític: la formació i manifestació de la voluntat de l'individu. Tot això permetrà, en primer lloc, detectar aquelles voluntats defectuoses, i en segon lloc, justificar el perquè d'aquest caràcter defectuós i, finalment, evidenciar que la seva manifestació perd qualsevol valor que hagués pogut tenir atès que, en cap cas, resultarà ser una representació inalterada de la realitat o dels interessos de l'individu.

Cal, un cop definit l'objectiu d'aquest apartat, especificar el procés electoral que s'utilitzarà per comprovar tot el que s'ha dit.

Aquest treball sorgeix, entre altres coses, com ja s'ha dit a la introducció, pel malestar latent que es pot percebre en la població en relació a la democràcia i a la política en general. Des d'un primer moment, lluny d'aquesta descredició planera i superficial que sembla poder, amb poques frases, desmuntar tot un sistema polític històric, aquí s'ha intentat, primerament, entendre aquesta frustració per poder, posteriorment, poder acreditar-la partint d'una hipòtesi que sí que es planteja un problema més concret (la malformació de les voluntats en democràcia).

A dia d'avui, els altaveus mediàtics així com el sensacionalisme i altres factors fan que els processos electorals exempts de polèmica o crítica siguin l'excepció, formant, doncs, la gran majoria aquells que estan a l'ull de l'huracà.

Com hem dit, si hi ha hagut un procés electoral recent que hagi estat especialment polèmic i controvertit pel que fa a la seva campanya electoral, on la voluntat del ciutadà podria haver-se format de manera dubtosa aquest és el procés d'elecció a la presidència dels Estats Units de l'any 2016.

Si bé és cert que pot semblar haver-hi processos electorals més polèmics en aquest sentit, com ara les darreres eleccions a la presidència d'Estats Units d'aquest 2020, en aquestes últimes la

controvèrsia la trobem sobretot després del dia electoral, amb una campanya sobre un presumpte frau en el resultat electoral, no en la formació de la voluntat de l'elector prèvia al vot.

En referència a aquestes eleccions, sembla ser que l'opinió pública ha dictat sentència. Tothom té clar que la mentida va ser protagonista des del primer dia de campanya fins el dia de la votació.

2.4-Anàlisi de fets polèmics en les eleccions a la presidència dels estats units del 2016

2.4.1-El Pizzagate

En un correu electrònic John Podesta, el cap de campanya de Hilary Clinton, parlava amb el propietari de la pizzeria Comet Ping Pong sobre l'organització d'un esdeveniment per recaptar fons per a la campanya de Hilary Clinton. 4chan, un lloc web de "xats" vinculat a la nova ultradreta als Estats Units, va acusar la pizzeria de ser l'epicentre d'una xarxa de pedofília dirigida personalment per Hillary Clinton i John Podesta. Tot això va generar una teoria conspirativa en la qual les referències a la pizza i el formatge (*cheese*), eren paraules clau per pornografia (*porn*) i nen (*child*).

La notícia era falsa, però popular. El fil "Pizzagate" va arribar als 20.000 seguidors a Reddit (una xarxa social amb 542 milions d'usuaris mensuals), segons el diari The New York Times, fins que la direcció d'aquesta pàgina web va decidir tancar-lo. Llavors, el debat es va traslladar a Twitter, on van arribar a penjar-se aproximadament 20 comentaris per minut amb el *hashtag* "pizzagate" denunciant "la pederàstia de l'elit de Washington".

2.4.2-Hilary Clinton vol abolir la segona esmena

Donald Trump, en un míting electoral a Wilmington, Carolina del Nord, va dir:

"Hillary vol abolir essencialment la Segona Esmena", "Per cert, si li toca triar els seus jutges (en referència als jutges de la Cort Suprema), no hi ha res que puguin fer, amics".

La Segona Esmena de la constitució nord-americana consagra el dret a la possessió d'armes.

El 2016, quatre de cada deu nord-americans afirmaven tenir almenys una arma de foc a casa seva, encara que aquesta proporció podria ser molt més gran ja que les dades només recullen a aquelles persones que volen revelar voluntàriament si posseeixen una arma de foc o no.

L'Associació Nacional del Rifle va donar suport a les paraules de Trump i va advertir que Clinton triaria a jutges que no ratifiquessin la Segona Esmena.

L'Associació Nacional del Rifle dels Estats Units (*National Rifle Association of America* o NRA) és una associació que té com a principal objectiu promoure la llibertat per a la tinença d'armes de foc per part de la població civil, a partir d'una polèmica defensa de la Segona Esmena. El NRA ataca qualsevol mesura que suposi una limitació del dret a tenir armes com un atemptat contra la llibertat. Segons la seva web té prop de 5 milions de membres. No obstant això, un informe de 2017 de Pew Research Center, un centre d'investigacions amb seu a Washington, va indicar que prop de 19 milions de persones es reconeixen com a membres de l'organització, encara que no militessin de manera activa en ella.

La seva influència real és objecte de polèmiques. Una enquesta realitzada per la revista Fortune el 1999 entre alguns dels principals analistes polítics i legisladors nord-americans va col·locar a la NRA com un dels tres grups de pressió més influents a Washington, mentre que el Centre per a una Política Responsable (CRP, per les sigles en anglès), que estudia la influència dels diners sobre les eleccions i les polítiques públiques, no la inclou entre els principals grups de pressió entre 1998 i 2017.

Aquest abast, doncs, encara fa més evident una possible alteració o influència sobre la voluntat de les persones.

2.4.3-Una paga de 3500 dòlars per manifestar-se contra Trump

"Em van pagar 3.500 dòlars per protestar en un míting de Trump" -deia un suposat veí d'Arizona de 37 anys en declaracions a una suposada cadena d'ABC News-. Tot i que després va resultar ser mentida, molta gent s'ho va creure; Facebook també.

Per difondre la notícia falsa que els demòcrates estaven pagant 3.500 dòlars (3.300 euros) a manifestants per cada acte electoral de Trump a què assistissin per protestar es va crear un fals anunci a la xarxa Craigslist en què oferia aquesta ocupació. Craigslist és un popular lloc web d'Internet on els particulars poden incloure anuncis classificats gratuïtament, rep al voltant de 20.000 milions de visites al mes, ocupant en el 57è lloc entre les pàgines web mundials i el 10è lloc entre les pàgines web en els Estats Units el 2015. Per publicar qualsevol tipus d'anunci a Craigslist només cal donar una adreça qualsevol de correu electrònic i confirmar la publicació de l'anunci des d'aquesta adreça. El fill de Trump, Eric, i el primer cap de campanya de Trump també van retuitejar⁵ la "pseudonotícia" dels 3.500 dòlars per boicotejar actes de Trump.

---

⁵ Acció característica de l'aplicació Twitter consistent en reenviar un text.

2.4.4-El Comitè Amish

Durant la campanya electoral es va parlar de la creació de l'inexistent Comitè Amish dels EUA, una organització que suposadament aglutinava aquesta comunitat religiosa i que s'hauria compromès amb la campanya de Trump. Una cosa estranya, perquè la majoria dels *amish* no voten. La informació sobre aquest comitè va ser recollida per l'algoritme de Google News i destacada també per la cadena de televisió ABC. Va tenir, doncs, un abast considerable.

2.4.5-Hilary Clinton, adoradora de Satanàs

#SpiritCooking va ser *trending tòpic*⁶ número u a Twitter als Estats Units durant alguns moments de la campanya electoral de les eleccions EEUU 2016. I vol dir una cosa: que el cap de campanya de Hillary Clinton i, possiblement, la pròpia candidata, són adoradors de Satanàs.

Aquesta és una notícia falsa que s'atribueix a les interferències russes que tractarem a continuació, però en fem una ressenya individual com a exemple del tipus de notícies falses que van directament orientades a embrutar la imatge personal d'un candidat.

Tot comença a WikiLeaks⁷. L'organització va difondre una llarga sèrie de correus electrònics de la campanya de Hillary Clinton que en la seva immensa majoria eren irrelevantes. En un d'ells, el germà del cap de campanya de Hillary Clinton, rep una invitació per sopar de l'artista Marina Abramovic. En el correu electrònic, Abramovic pregunta si el seu germà assistirà a l'esdeveniment, a què es refereix com 'Spirit Dinner', en aparent referència a una actuació que va fer fa sis anys i en la qual simulava pintar a la paret amb sang.

Això ja va ser suficient. El Drudge Report, una pàgina web conservadora, va posar la notícia al costat d'una foto de Clinton amb les mans en alt en un esdeveniment públic, com a mostra irrefutable que el Partit Demòcrata és una secta satànica. El web Infowars va seguir. I després va arribar el comentarista Sean Hannity, de la cadena de televisió Fox News, i un dels més grans defensors de Donald Trump.

2.4.6-L'aparició dels robots de programari en l'escena política

En aquest punt, abans de parlar de la intervenció russa a les eleccions a la presidència dels Estats Units de 2016, hem de fer necessàriament una referència a un nou actor a les xarxes socials: el bot.

---

⁶ Terme utilitzat a Twitter per referir-se a les paraules clau més populars durant un temps.

⁷ Organització sense ànim de lucre que publica documents confidencials filtrats per persones anònimes.

Bot és l'abreviatura emprada per referir-se als robots de programari. Més concretament, un *socialbot* és un algorisme informàtic que produeix automàticament contingut i interactua amb persones a les xarxes socials, intentant emular i possiblement alterar el seu comportament. Els robots socials han estat circulant per plataformes de xarxes socials des de fa uns anys, però, quines són les intencions dels robots socials o *socialbots*? Alguns d'ells són benignes i, en principi, inofensius o fins i tot útils: en aquesta categoria s'inclouen, per exemple, robots socials que agrupen automàticament contingut de diverses fonts i responen automàticament a les consultes, adoptades cada vegada més per marques i empreses. Aquest tipus de robots estan dissenyats per proporcionar un servei útil.

Una segona categoria de robots socials inclou entitats malicioses dissenyades específicament amb la finalitat de fer mal. Aquests robots són avui l'eina preferida dels "desinformadors": enganyen, exploten i manipulen el discurs de les xarxes socials amb calúmnies o simplement soroll, entenent-ho metafòricament, és clar. El seu ús més comú és difondre massivament certs missatges o continguts, amb l'objectiu de fer-los semblar més populars o influents del que són. En realitat generen una mena de reacció en cadena. Manipulen l'opinió pública perquè donen (en el nostre cas) una impressió falsa sobre la imatge d'un candidat i afavorint-ne a un altre. Si, a més, aquests missatges són recollits per altres mitjans de comunicació, la seva difusió i aparença de veracitat es disparen exponencialment. Altres vegades, el que busquen els *bots* és atacar als que defensen una posició, o impedir que puguin comunicar-se i difondre els seus missatges. És comú, per exemple, que alguns *bots* responguin automàticament a usuaris que esmenten un nom o paraula clau, o que ataquin en massa a un altre usuari. També s'han identificat casos en què un exèrcit de *bots* comença a 'inundar' una etiqueta o paraula clau amb l'objectiu d'impedir que els que l'utilitzin puguin seguir dialogant.

Els primers robots realitzaven principalment un tipus d'activitat: publicar contingut automàticament. Aquests robots eren tan ingenus com fàcils de detectar per estratègies de detecció trivials. El 2011, un equip de la Universitat Texas A&M va idear una trampa que va aconseguir detectar milers de robots socials. La idea era senzilla i eficaç: l'equip va crear uns quants comptes de Twitter, la funció dels quals era exclusivament crear *tweets* sense sentit amb contingut ximple, que mai serien capaços de captar l'interès d'una persona. No obstant això, aquests comptes van atraure molts seguidors. Un estudi posterior va confirmar que els seguidors sospitosos eren de fet robots socials que intentaven fer créixer els seus cercles socials. Però en els darrers anys, els robots s'han tornat cada vegada més sofisticats, cosa que fa que la seva detecció sigui més difícil. La frontera entre un comportament semblant a l'humà i un bot és ara més difús. Per exemple, els robots socials poden fer cerques a internet per obtenir informació i obtenir suports pels seus perfils. Fins i tot poden participar en tipus d'interaccions més complexes, com mantenir converses amb altres persones, comentar les seves publicacions i respondre les seves preguntes. També poden cercar a la xarxa social persones populars i influents i seguir-les o captar la seva atenció enviant-los consultes. Poden produir respostes automàticament a través d'algoritmes de llenguatge natural, incloent possiblement referències a suports o enllaços que apunten a recursos externs. Alguns són lladres d'identitat, adopten

lleugeres variants de noms d'usuari reals i roben informació personal, com ara imatges i enllaços. Es poden emprar mecanismes encara més avançats; alguns robots socials són capaços de "clonar" el comportament de les persones legítimes en interactuar amb els seus "amics" i publicar contingut similar amb patrons temporals similars.

2.4.7-La influència de Rússia en les eleccions de l'any 2016 als Estats Units d'Amèrica

La campanya de desinformació que va dur a terme Rússia per influir en les eleccions presidencials de 2016 a les xarxes socials es va centrar en dirigir els esforços cap a usuaris afroamericans, com a part de les seves tàctiques per afavorir el vot del candidat Donald Trump.

Aquestes són algunes de les conclusions a què van arribar dos informes encarregats pel senat nordamericà a l'empresa de ciberseguretat New Knowledge i a un grup de la Universitat d'Oxford en col·laboració amb l'empresa d'anàlisi de xarxes socials Graphika, segons informació que va publicar el New York Times (NYT). Els dos estudis van concloure que les publicacions de comptes falsos des de Rússia a Twitter, Instagram, Facebook i YouTube van generar més de 300.000.000 d'interaccions dels internautes nord-americans entre 2015 i 2017, un cop ja celebrades les eleccions. En concret, els investigadors van analitzar més de 10.000.000 de publicacions a Twitter de milers de comptes falsos russes, més de 116.000 publicacions a Instagram i 61.000 a Facebook així com més de 1.000 vídeos de YouTube.

Els investigadors van trobar una orientació dirigida als nord-americans de raça negra, sovint amb acudits sobre la brutalitat policial, per després proporcionar missatges que els desanimava a anar a votar. Entre les narracions compartides amb les audiències negres hi havia un acudit que deia: "*No votaré, quieres?*", mentre un altre resava: "*Todos chupan, estamos jodidos 2016*". Altres instaven els afroamericans a votar per la candidata del Partit Verd.

Segons detalla el NYT basant-se en els informes, de les 81 pàgines de Facebook creades, 30 eren dissenyades per a un públic afroamericà, que sumen 1.200.000 milions de seguidors. Unes 25 pàgines anaven dirigides a captar el votant de la dreta i comptaven amb 1,4 milions de seguidors. En canvi, només set pàgines es van centrar en ideologies d'esquerra (amb 689.045 de seguidors).

Els informes revelen un patró de recerca constant per dividir els nord-americans, particularment per motius racials, al temps que envia missatges positius sobre Trump (relacionant el republicà amb Jesús) i negatius sobre la demòcrata Hillary Clinton (vinculant-la a imatges de Satanàs, estenent el tòpic). Però al marge dels candidats, els investigadors van trobar que moltes de les publicacions no es referien específicament a Trump o Clinton, sinó a temes que generaven divisió en

general, la qual cosa demostra com agressivament Rússia va buscar dividir als nord-americans per raça, religió i ideologia.

Melvin Redick de Harrisburg, Pennsilvània, era un nord-americà d'aspecte amigable amb una gorra de beisbol amb la visera cap enrere i que tenia una filla petita. Va publicar un enllaç a Facebook que dirigia a un lloc web completament nou.

“Aquí ensenyen la veritat oculta sobre Hillary Clinton, George Soros i altres líders dels Estats Units”, va escriure el 8 de juny de 2016. “Visiteu el lloc web de #DCLeaks. És realment interessant!”.

No hi ha cap Melvin Redick que aparegui en els registres de Pennsilvània i, pel que sembla, les seves fotos pertanyen a un brasiler que no estava al cas de la situació. No obstant això, aquest perfil fictici es va guanyar un lloc en la història: les publicacions que “Redick va fer” aquell matí van ser els primers senyals públics d'una intervenció estrangera sense precedents en la democràcia nord-americana.

El web DCLeaks tot just s'havia creat uns dies abans, pel que es va saber després que aquesta web estava vinculada a l'agència russa d'intel·ligència militar (GRU), que també era al darrera d'un “ciberexèrcit” de centenars o milers de comptes falsos a Facebook i Twitter que es van utilitzar per generar moltes històries de falsedat i mitges veritats contra la candidata demòcrata Hilary Clinton en assumptes com les armes o la qüestió racial.

Molts comptes de Twitter eren automatitzats, eren *bots*, els quals de vegades disparaven missatges idèntics amb segons de diferència, i en l'exacte ordre alfabètic dels seus noms inventats. El dia de les eleccions, per exemple, van trobar que un grup de bots de Twitter van enviar l'etiqueta #WarAgainstDemocrats (guerra en contra dels demòcrates) més de 1700 vegades.

Com a curiositat, afegirem que Twitter, una vegada es va destapar l'escàndol, va emetre un comunicat en què afirmava que *“com a empresa, no hem de ser l'àrbitre de la veritat”*.

2.5-Anàlisi de la formació de la voluntat política sota la perspectiva de la teoria dels vicis de la voluntat del dret civil en el cas de les eleccions a la presidència dels Estats Units d'Amèrica de l'any 2016

En un apartat anterior hem vist que, en dret civil, la condició prèvia a qualsevol acord jurídic és la declaració de voluntat, que no només ha d'existir, sinó que ha d'estar correctament formada. També que quan són presents determinats factors pertorbadors o distorsionadors que impedeixen que la voluntat interna es formi de manera lliure, ens trobem davant els anomenats vicis de la voluntat, que

són l'error, la violència, la intimidació i el dol. Vicis que poden donar-se de manera conscient (com la violència i la intimidació) o inconscient (com l'error i el dol), però, en definitiva, amb un element comú: que trenquen la correspondència entre el que es vol (la voluntat interna) i el que es manifesta (la voluntat expressada).

Analitzarem a continuació si en el cas de la informació obtinguda sobre les eleccions dels Estats Units d'Amèrica de l'any 2016 s'han detectat factors pertorbadors del procés de formació de la voluntat política que encaixin en algun dels vicis de la voluntat del dret civil.

2.5.1-La violència

No s'han trobat exemples que tinguin les característiques de la violència com a vici de la voluntat. I és lògic. Hem de tenir present que quan el dret civil parla de violència vol dir exactament el que tots entenem: una violència física. En aquest cas, es tractaria d'obligar físicament a expressar una voluntat no volguda.

És un vici de la voluntat conscient, on aquell qui rep la violència és conscient que està expressant una voluntat no volguda i que només ho fa a causa precisament d'això: de la violència física que s'exerceix sobre ell, per la qual cosa no sembla imaginable que, en una democràcia consolidada (cosa que, com ja s'ha dit, comporta molt més que una manera d'organitzar-se políticament, sinó que també un ideal de societat i estat) es pugui donar aquest tipus de violència sobre qualsevol persona.

2.5.2-La intimidació

La intimidació consisteix en infondre temor en algú per obtenir una manifestació de voluntat forçada. El subjecte, com en el cas de la violència, també és conscient que està expressant una voluntat no volguda, però ja no és a causa d'una força física sinó de l'amenaça d'un mal futur, imminent i greu. Va existir intimidació en les eleccions EEUU 2016?

Les declaracions de Donald Trump sobre la voluntat del partit demòcrata d'abolir la segona esmena de la constitució i, amb això, eliminar el dret dels ciutadans nord-americans a tenir armes, n'és un bon exemple. Com no ha d'influir aquesta afirmació en la formació de la voluntat política de tots aquells ciutadans vinculats al negoci de l'armament (indústria, comerç)? I en la d'aquells altres ciutadans que veuen en la possessió d'armes un dret i fins i tot una necessitat com a expressió de "llibertat" individual i defensa pròpia? Recordem les dades:

- com a mínim, quatre de cada deu nord-americans afirmaven tenir a l'almenys una arma de foc a casa seva.

- L'Associació Nacional del Rifle (que va recolzar les manifestacions de Donald Trump) té entre 5 i 19 milions de membres i és considerat com un grup de pressió amb una influència d'abast discutit, però real.

El vici de la voluntat de la intimidació, en el marc d'un procés polític, podria ser equiparable a l'anomenat vot de la por, que, popularment definit per articles i notícies que en parlen, és aquell vot impulsat majoritàriament pel que pogués passar en cas que l'individu no el fes efectiu i no pas per qüestions ideològiques, com sol ser freqüent.

2.5.3-L'error

No es valorarà aquest vici de la voluntat perquè als efectes d'aquest treball és irrellevant. L'error com a vici de la voluntat consisteix en una discrepància entre la voluntat volguda i la declarada a causa d'una creença equivocada o una falsa representació de la realitat. Aquí no intervé cap element extern, sinó que és el propi individu que s'equivoca en la seva percepció de les coses. No és objecte d'aquest treball, que el que busca són les interferències externes en el procés de formació de la voluntat política.

2.5.4- El dol

Com l'error, és un vici en la formació de la voluntat que es dona de forma inconscient. Però a diferència de l'error, el dol és provocat per un tercer. El subjecte manifesta una voluntat diferent de la voluntat volguda o interna, sense ser conscient d'aquesta discrepància, perquè és induït maliciosament per aquest tercer.

En el cas de les eleccions EEUU 2016 són nombrosos els exemples que s'han localitzat. Entre tots aquests, s'han destacat els que van tenir més ressò en aquell moment:

- El *Pizzagate* atribuïa a la candidata del partit demòcrata ni més ni menys que estar al capdavant d'una xarxa de pedofília. Amb l'ànim d'interferir en el procés de formació de la voluntat política a favor de l'elecció de Trump, aquesta falsedat va apuntar directament al conjunt de la ciutadania i especialment a les famílies. Poques coses repugnen tant a la consciència humana com l'explotació sexual d'un infant.
- La falsa notícia dels manifestants pagats per Hilary Clinton per boicotejar actes electorals de Donald Trump també buscava clarament embrutar el procés de formació de voluntat. Pretenia donar una imatge de corrupció i falta de moral del competidor i amb això decantar el vot a favor seu. La corrupció, la falta de moral... són dels defectes que el ciutadà sol identificar més

en la classe política, per la qual cosa aquesta falsa notícia podia fàcilment trobar credibilitat entre la ciutadania.

- La falsa notícia sobre un inexistent Comitè *Amish* de suport a Trump pot semblar pintoresc a ulls d'un ciutadà europeu. Però alerta, a Pennsilvània i Ohio hi viuen prop de 100.000 dels 340.000 *amish* que actualment viuen a EUA i amb set fills de mitjana per família, la comunitat gaudeix d'excel·lent salut i no deixa de créixer i crear nous assentaments. És a dir, que la gran concentració d'aquesta comunitat en dos estats concrets és rellevant pel que fa a les eleccions en aquests estats. És en aquest context que s'ha de llegir la falsa notícia. El 90% d'aquest col·lectiu que es registra per votar ho fa com a republicà, un 1% com a demòcrata i la resta, independents. Els membres d'aquesta comunitat són conservadors com es pot veure, però el problema és que la majoria no voten ("Els amish no voten, resen", sol dir-se d'aquesta comunitat religiosa). La intenció que es va buscar amb la notícia del fals comitè Amish ja sembla clara, doncs: empènyer més membres de la comunitat a votar. Dit d'una altra manera: forçar maliciosament una formació de voluntat que en aquest cas no hagués estat contrària, sinó que simplement no hagués existit. També això es considera dol en dret civil: aconseguir una declaració de voluntat per mitjà de maniobres malicioses que, d'haver-se conegut, s'hagués expressat en sentit diferent o, simplement, no hagués existit.
- Que van existir interferències russes en les eleccions nord-americanes del 2016 és avui un fet ja demostrat i inqüestionable. Cosa diferent és poder saber el grau i l'autèntic volum d'aquestes interferències. En qualsevol cas, segons la informació publicada, van ser interferències en el procés de formació de la voluntat del ciutadà americà de naturalesa molt diversa, entre els que podem destacar:
  - o Interferències dirigides als ciutadans de raça negra, potencials votants de Hilary Clinton, dirigides a desincentivar el vot o a votar a alternatives que podien restar vots al partit demòcrata com ara el Partit verd. Aquí les maniobres malicioses orientades a viciar el procés de formació de la voluntat no buscaven obtenir directament el vot als republicans, cosa molt improbable perquè el públic al que anaven dirigides difícilment els votaria. Va existir dol en els casos que es va aconseguir que es votessin alternatives al partit demòcrata. Des d'un punt de vista del dret civil no podem dir que va existir dol en els casos en que es va aconseguir que els ciutadans no anessin a votar, perquè no va existir una declaració de voluntat en cap sentit. Ara bé, si la no declaració de voluntat no té cap efecte en dret civil, no passa el mateix en el cas de la voluntat política. Una voluntat política no manifestada (una abstenció) té la seva transcendència en el resultat electoral, i més encara quan aquesta voluntat no manifestada, en el cas que no haguessin existit aquestes interferències, hagués estat una voluntat majoritàriament a favor del partit demòcrata.

- Interferències dirigides genèricament a generar divisió entre els ciutadans. Aquest tipus de notícies falses no es referien directament a cap dels candidats, però generaven un ambient de divisió racial o religiosa amb la intenció potser d'eliminar debat i matisos o potser de generar una crispació que és sabut que és un dels elements amb els que juga Donald Trump per obtenir adhesions.
- Interferències dirigides directament a la imatge dels candidats, a oferir una imatge positiva del candidat republicà i negativa de la candidata demòcrata, entre les que es pot destacar, per la seva extravagància, la de que Hilary Clinton era adoradora de Satanàs. Pot semblar una tonteria, però alerta: segons l'American Religious Identification Survey (ARIS) el 76% dels nord-americans s'identificaven com a cristians l'any 2008, i un percentatge lleugerament superior al 50% deia que la religió tenia un paper molt important en la seva vida.

Vist això, potser una falsa notícia d'aquesta mena no és tan irrellevant en el procés de formació de la voluntat política d'un ciutadà nord-americà com podria semblar a ulls d'un ciutadà europeu.

En definitiva, tota la intervenció russa va anar dirigida, d'una manera o d'una altra, a interferir en el procés de voluntat del ciutadà nord-americà amb la convicció que la victòria d'un o altre candidat tindria implicacions importants en les relacions entre els dos països.

3-CONCLUSIONS

Analitzades les possibles perturbacions en la formació de la voluntat política en les eleccions EEUU 2016, passem a les conclusions.

Ha quedat descartada la violència. No vol dir que no hagin pogut existir episodis de violència durant la campanya electoral, però la violència com a vici de la voluntat és la força física present en l'acte de votar i que obliga a manifestar un vot diferent del volgut, la qual cosa no s'ha produït. Pel contrari, sí que s'ha trobat l'element d'intimidació exemplificat a través de la falsa notícia sobre l'eliminació del dret del ciutadà nord-americà a tenir armes. Té la força suficient per infondre el temor d'un mal futur "imminent i greu" sobre aquells que viuen de les armes (indústria i comerç) o creuen cegament en el dret a tenir-les com a ciutadans privats, com una manifestació de llibertat. El dol és l'element que com a vici de la voluntat ha estat més present en les eleccions analitzades. Les mentides, les falses notícies i la desinformació amb l'objectiu d'aconseguir una determinada declaració de voluntat han estat nombroses i en aquest treball s'han destacat les que van tenir més rellevància.

És a dir, va existir intimidació i dol en el procés de formació de la voluntat dels ciutadans nord-americans en les eleccions del 2016. No obstant, cal fer-se encara una darrera pregunta. Han estat prou rellevants aquestes perturbacions per modificar la voluntat interna? Quan veiem els vicis de la voluntat, i més concretament el dol, veiem que no consisteixen únicament en la presència d'aquests elements perturbadors, sinó que la seva presència és el que fa que la voluntat exterioritzada no coincideixi amb la voluntat volguda o, dit d'una altra manera, que la voluntat declarada hagués estat diferent o que no hagués existit si no s'haguessin produït aquestes perturbacions. Reformulem la pregunta en termes polítics: És fàcil canviar el vot de les persones en unes eleccions?

La resposta, segons va publicar el New York times el 2018 basant-se en estudis recents és que la majoria de les formes de persuasió política semblen tenir molt poc efecte. Aquesta conclusió pot semblar estranya en un moment en què la gent està preocupada pels efectes de les notícies falses que van inundar Facebook i altres mitjans en línia durant les eleccions nord-americanes de 2016. De fet, els observadors van especular que aquesta informació falsa va inclinar la balança electoral a favor de Donald Trump. També segons un estudi publicat per la revista Science, només una petita fracció (l'1% dels usuaris) va concentrar la gran majoria d'interaccions (el 80%) amb informació falsa. És a dir, que en realitat els més mobilitzats pels rumors i la propaganda eren els que ja tenien decidida la seva opció a favor de Donald Trump. Per últim, aquest treball va defensar que el consum principal de notícies polítiques, en tots els grups d'usuaris, es va efectuar en mitjans de comunicació populars i d'informació verídica.

No obstant, diversos experts en mitjans defensen que l'onada dels rumors i propaganda de l'extrema dreta -no necessàriament russa-, va acabar marcant l'agenda de l'anomenada premsa tradicional, encara que fos amb tesis oposades, el que va determinar els temes dels que més es van parlar en campanya. Aquí és on hi hauria el gran poder de les fake news: que els mitjans de comunicació tradicionals van acabar parlant de les notícies falses (encara que fos per criticar-ho) de

manera que aquestes notícies van acabar expulsant del debat públic aquells temes que realment haurien d'haver estat objecte de reflexió. I al marge que les mentides sobre Hilary Clinton van acabar debilitant la seva pròpia imatge, la qual cosa és evident que afecta la credibilitat de la seva posició davant els problemes reals.

Vist això, s'ha de concloure que les perturbacions en el procés de formació de la voluntat política van ser prou rellevants per ser considerades vicis de la voluntat, perquè és indiferent quants ciutadans es van creure aquesta o aquella notícia falsa, el sol fet que aquestes notícies acaparessin l'atenció dels mitjans de comunicació tradicionals va provocar que els temes de debat que haurien d'haver estat sobre la taula desapareguessin i fossin desplaçats per aquests, interferint igualment el procés de formació de la voluntat en la línia que perseguïen els que van generar les notícies falses. Perquè la figura del dol com a vici de la voluntat en dret civil no només admet la seva forma positiva (enganyar) sinó també la negativa: actua també amb dol el qui amb malícia oculta o calla alguna cosa essencial que, de ser coneguda pel subjecte, faria que aquest no manifestés la seva voluntat favorable. I ara arribem a la conclusió final. Com influeix tot això que s'ha dit en la naturalesa democràtica dels nostres sistemes polítics? Abans de respondre hem d'aclarir algunes coses:

1. El treball s'ha centrat en les eleccions a la presidència dels Estats Units de l'any 2016 i més concretament en el partit republicà i la figura de Donald Trump, no perquè el partit demòcrata no utilitzi els mateixos recursos ni perquè la formació de la voluntat democràtica dels països del nostre entorn i el nostre mateix no pateixi dels mateixos vicis, sinó perquè l'actuació del partit republicà en les eleccions del 2016, aquestes interferències en el procés de formació de la voluntat, es van manifestar més clarament que en qualsevol altra. Són un bon exemple a la finalitat del treball perquè van ser el que una caricatura és a un retrat, que n'exagera els defectes i els fa més visibles.
2. S'ha centrat el treball majoritàriament en les interferències provocades per les xarxes socials, no perquè no existeixin en la premsa tradicional ni en l'expressió directe dels representants i partits polítics, sinó perquè el paper de les xarxes socials com a canal de la informació que arriba a les persones està creixent de forma exponencial i segurament serà majoritari en el futur.

Fets aquests aclariments, hem d'acabar el treball com l'hem començat: parlant de democràcia. La democràcia dels països occidentals és una democràcia representativa, no directa, que ha reduït l'acció democràtica del ciutadà a una petita guspira: el vot periòdic. És tot el que queda. Si la voluntat del ciutadà que es manifesta en aquest acte físic que és el vot ha estat viciada, què queda de la democràcia? L'aparença, la forma, el nom.

La mentida sempre ha existit, però ara ja es parla de "post-veritat". El 2016 el diccionari d'Oxford la va reconèixer com a paraula de l'any i la va definir com aquella situació en la que els fets objectius són menys influents a l'hora de formar la opinió pública que les emocions i creences

personals. El nou d'aquest fenomen és que la veritat ja té una importància secundària, perquè l'expressió de la mentida no busca ser considerada veritat sinó fomentar i reforçar prejudicis.

4-APÈNDIX

El subtítol d'aquest treball expressa amb claredat l'objecte del treball: *El procés de la formació de la voluntat política sota la perspectiva de la teoria dels vicis de la voluntat del dret civil*. El títol és una referència metafòrica al mite de la caverna de Plató. Està relacionat més amb alguna de les preguntes que pot provocar el resultat del treball, que amb el seu contingut.

El treball va sobre la mentida, sobre l'ocultament de la veritat que influeix en el procés de formació de la voluntat política. Com en el mite de la caverna de Plató, semblaria que els ciutadans som captius dins una cova i que creiem tenir accés a una percepció real del món quan el que se'ns proporciona són ombres o aparences de l'autèntica realitat seleccionades a conveniència de qui s'ho pot permetre i modificades o ocultades amb la mateixa voluntat. Només l'alliberament del captiu li permet l'accés a la realitat autèntica.

Però, qui allibera el captiu?

És hora de contestar la pregunta. Qui allibera el captiu? Doncs la resposta és que només ell mateix pot alliberar-se. El ciutadà ha de prendre consciència del seu autèntic poder. Ha d'assumir un paper actiu en la vida política, agrupar-se amb altres ciutadans iguals i exigir responsabilitat als mitjans, a les xarxes, als polítics. Pressionar-los. I fer-los sentir que seran castigats (políticament) si no responen. La democràcia representativa és l'únic sistema de govern possible? No ho sé. Però l'element democràtic d'aquest sistema no pot consistir només a dipositar un vot de forma periòdica. Sobretot si, com hem vist, el procés de formació de la voluntat expressada a través del vot ha estat viciat. El ciutadà ha d'exigir formes alternatives o complementàries de participació democràtica. I ho ha de fer ara. El captiu ha de prendre consciència i reaccionar.

És l'hora del ciutadà.

5-BIBLIOGRAFIA

-(autor no especificat). (2020). Ciceró. 25/11/2020, de Viquipèdia:

<https://ca.wikipedia.org/wiki/Cicer%C3%B3>

-(autor no especificat). (any de publicació no especificat). Declaración de voluntad. 17/09/20, de Expansión:

<https://www.expansion.com/diccionario-juridico/declaracion-de-voluntad.html>

-Beatriz Navarro. (2020). A la caza del voto amish. La Vanguardia:

<https://www.lavanguardia.com/internacional/20200105/472708738249/voto-amish-eeuu.html>

-Brendan Nyhan. (2018). Fake News and Bots May Be Worrisome, but Their Political Power Is Overblown. The New York Times:

<https://www.nytimes.com/2018/02/13/upshot/fake-news-and-bots-may-be-worrisome-but-their-political-power-is-overblown.html>

-Daniel Innerarity . (2007). Modernidad y Postmodernidad. 27/09/20, Universidad de Navarra:

<https://dadun.unav.edu/bitstream/10171/2278/1/04.%20DANIEL%20INNERARITY%20C%20Modernidad%20y%20postmodernidad.pdf>

-Emilio Ferrara, Onur Varol, Clayton Allen Davis i Filippo Menczer. (2014). The Rise of Social Bots. 17/11/20, ResearchGate:

https://www.researchgate.net/publication/264123205_The_Rise_of_Social_Bots

-Enciclopedia Jurídica. (any de publicació no especificat). Vicios de la voluntad. 20/08/20:

<http://www.encyclopedia-juridica.com/d/vicios-de-la-voluntad/vicios-de-la-voluntad.htm>

-Francisco J. Laporta. (any de publicació no especificat). Sobre la teoría de la democracia y el concepto de representación política: algunas propuesta para debate. 23/09/20:

https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/10839/1/Doxa6_06.pdf

-Gemma Altell. (2017). ¿A qué llamamos 'voluntad política'?. El periódico:

<https://www.elperiodico.com/es/opinion/20170406/voluntad-politica-igualdad-mujeres-articulo-gemma-altell-5957207>

-Hannah Arendt. (1970). Veritat i mentida en política: (sense editorial)

- Héctor Samour. (2017). La filosofía griega. 26/08/20, ResearchGate:
<https://www.researchgate.net/publication/324902855> **La filosofía griega**
- Isaiah Berlin. (1996). Dos conceptos de libertad: Alianza editorial.
- Jean-Jacques Rousseau. (1762). El Contrato Social. França: (sense editorial).
- Joaquín Abellán. (any de publicació no especificat). El concepto moderno de democracia. 17/08/20, Universidad Complutense de Madrid:
<https://webs.ucm.es/info/abellan/investigacion/historiapdf/democraciomoderna.pdf>
- John Locke. (1689). Segundo tratado sobre el gobierno civil. Regne Unit: (sense editorial).
- John Rawls. (1971). Teoría de la justicia. Estats Units d'Amèrica: Harvard University Press.
- Marçal Sintès. (2016). Freedom of Expression, Public Opinion and Journalism in the Work of John Stuart Mill. 17/07/20, ResearchGate:
<https://www.researchgate.net/publication/315417909> **Freedom of Expression Public Opinion and Journalism in the Work of John Stuart Mill**
- Nick Corasaniti i Maggie Haberman. (2016). Donald Trump Suggests 'Second Amendment People' Could Act Against Hillary Clinton. The New York Times:
<https://www.nytimes.com/2016/08/10/us/politics/donald-trump-hillary-clinton.html>
- Nir Grinberg. (2019). Fake News on Twitter during the 2016 U.S. presidential election. Science:
<https://science.sciencemag.org/content/363/6425/374.full>
- Pablo Pardo. (2016). Hilary, acusada de adorar a Satanás por un email de WikiLeaks. El Mundo:
<https://www.elmundo.es/internacional/2016/11/04/581d103a468aeb5e108b45a1.html>
- Pablo Pardo. (2016). Mentiras para ganar las elecciones en Estados Unidos. El Mundo:
<https://www.elmundo.es/internacional/2016/11/24/5835fd73268e3e29398b45fe.html>
- Pedro López Arribas. (2005). El origen de la democracia moderna. 16/08/20, Dialnet.

-Redacció de "El Financiero". (2020). ¿Qué es el 'Pizzagate' y cómo surgió?. El Financiero:
<https://www.elfinanciero.com.mx/mundo/que-es-el-pizzagate-y-como-surgio>

-Richard Sennett. (1994). Carne y piedra: Alianza editorial.

-Scott Shane. (2017). The Fake Americans Russia Created to Influence the Election. The New York Times:
<https://www.nytimes.com/2017/09/07/us/politics/russia-facebook-twitter-election.html>

